КООПЕРАТИВНА РЕСПУБЛИКА

ЛЬВІВ ГРУДЕНЬ 1929

Należytość pocztową opłacono ryczałtem. Почтове оплачено гуртом.

Зміст:

КООПЕРАТИВНА РЕСПУБЛИКА

ЕКОНОМІЧНО-СУСПІЛЬНИЙ МІСЯЧНИК

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ: ЛЬВІВ, СЛОВАЦЬКОГО 14

15 ГРУДНЯ 1929 | Ч. 12 | РІК ВИДАННЯ II.

Депресія чи таки кріза?

Сталося фактом те, що наш журнал предсказував від року з лишком: господарське життя у Польщі стискають тверді кліщі господарські скрути. Офіційні і півофіційні чинники зовуть її з мягка „депресією“, та хто дивиться тверезо на справи, дійде до пересвідчення, що це не депресія, себто щось хвилеве, швидко переминаюче, а таки поважна і затяжна господарська кріза.

Теоретична економіка знає існування ріжних типів господарських кріз. Є отже крізи надпродукції, крізи збуту, крізи недопродукції, крізи фінансові (кредитові), спекуляційні; є врешті комбінації кількох повищих кріз, або й унівесальні крізи. Те, що в Польщі назріває від якогось часу, на нашу думку, має свій початок ще в рр. 1926 — 1927 і є комбінацією кількох крізисових зявищ. Рік 1928 офіційно проголошено в Польщі за добу великого підйому конюнктури, за добу добрих інтересів, оживлення продукції, торгівлі і капіталізації; та хто дивився на річи тверезо, той мусів бачити, що все це було хвилевим явищем, викликаним штучно через інекцію в польське народнє господарство 80 міліонів долярів стабілізаційної позички. Вже в половині 1928 р. ми на цьому місці сиґналізували вичерпування засобів цієї позички і звертали увагу на небезпеку фінансової тісноти, яка й прийшла і стає чимраз важчою і важчою.

Приплив фін. засобів із стабіл. позички дав змогу дійсно якийсь час піддержувати в Польщі хід продукції (головно промислової); позволив урядові поробити деякі інвестиції (Ґдиня, Тарнів), підсилив в дечім дешевим кредитом (через Bank Rolny) польських землевласників і се-

---

Sąd okręgowy we Lwowie Wydział karny XXIV w sprawie Pr. 426|29 na posiedzeniu niejawnem w dniu 18. listopada 1929 r. po wysłuchaniu zdania Prokuratora okręgowego postanowił: a) zatwierdzić po mysli przepisu z art. 76 rozp. Przez. Rz. P. z dnia 10 maja 1927 r. Dz. U Rz P. Nro 45 poz 398 dokon ne dnia 8 listopada 1929 r. przez Starostwo Grodzkie we Lwowie zajęcie druku pt. »Kooperatywna Respubłyka« Nr 11 z dnia 1 listopada 1929 r. z powodu artykułu pt.: »Zasady Ukraińskoji Kooperacji i polska kooperatywna praktyka na Wołyui« – zawierający znamiona wysfępku z §. 300 uk. — b) zakazać po myśli przepisu z art. 77 cytowanego rozporządzenia rozpowszechniania powyższego druku.

Przewodniczący: J. ANTONIEWICZ wr.

Protokulant: Z. KULCZYCKI wr.

Za zgodność: MÜLLER st. sekr.

лян. Та це все не усунуло, бо і не могло усунути, основної недостачі господарського життя в Польщі: його несамовистарчальности (недопродукції) в одних ділянках і браку ринку збуту (себто надпродукції) в других. І досі ще Польща є приневолена привозити із закордону великі маси товарів, які моглиб спокійно продукуватися в краю; з другого боку текстиль, вугіль, цукор, збіжа, масло, яйця і другі товари не находять собі достаточного збуту в краю і боряться за можливість експорту за кордон. До цих двох форм кризи: недопродукції і надпродукції приєднується кріза кредиту, з усіма своїма сопутниками — ріжних видів лихвою. Вона гальмує темпо господ. життя вже більше року. Над тим усім зацарила від весни цього року ще специяльна кріза цін на рільні продукти, яка придавила відразу 70 % всього населення.

Про те, що перед роком ще не було видне, заговорили днесь всі, не важно як його називаючи. Говорить про господарські труднощі вже й вулиця та її преса; навіть ця, яка поза тим заповнює більшість своїх шпальт правдивими, чи видуманими вбивствами, любовними траґедіями і под. сенсаціями. У всіх на устах, коли мова про цю справу, запитання: що буде далі?

Очевидно, не завадилаб нова позичка, та в тім річ — і всі це явно признають, — що нема ніяких надій на новий доплив закордонного капіталу в будь якій формі: чи то у формі позички державі, чи у формі банкового або товарового кредиту фірмам у Польщі, чи у формі льокат капіталів в акції чи облігації, видані в межах Польщі.

А тимчасом — Польща від свого повстання, є країною, імпортуючою капітал, краєм, що жиє на кредит. Підчеркує це вперто у всіх своїх звідомленнях американський „дорадник" п. Дювей; відомо це зрештою і без нього. В свойому найновішому звідомленні (яке зрештою не появилося в Польщі в ориґінальному тексті, тільки у передачі урядової телеґрафічної аґенції), п. Дювей звертає увагу на факт, що процес задовжування Польщі (так держави, як приватних господарств) зріс особливо від 1627 р. До цього року, після урядових обчислень, все зріст задовження Польщі виносив 577 міл. зл. Очевидно, головну грав тут ролю кредитовий імпорт товарів (відси й дефіціт торгов. білянсу). Нарешті одначе і це мусіло колись знайти край. Ми є свідками сильного зменшення імпорту останніми місяцями; з другого боку уряд робить всі заходи до того, щоби скріпити експорт деяких товарів за межі держави.

Свідомість залежности від закордонних джерел капіталу пробиває зі слів і письм усіх рішаючих в Польщі чинників. Прим. орґан польського промислового світу, Przegląd Gospodarczy в ч. 22 висловлюється про Польщу, як про державу, що „w wyższym może stopniu niż jakiekolwiek inne państwa w swoim rozwoju ekonomicznym zależy od współpracy kapitałów obcych" — закликаючи до успокоєння умів, бо інакше шкода говорити про якісь кредити („nikt chyba przecież nie wyobraża sobie na serjo, że zagranica będzie spokojnie lokować swoje kapitały w kraju, w którym rozgrywają się wypadki, niezrozumiałe nietylko dla niej, ale nawet dla własnych jego obywateli".). Автору тих рядків уявляється, що закордонні кредити потрібні Польщі на цілі інвестицій, себто на продуктивну розбудову господарств; та здається, що це за сміливе твердження. На нашу думку, Польща затягає теж чимало консумційного кредиту, отже кредиту, що не має виглядів на нормальне покриття. Як-

же може бути інакше, коли є в Польщі цілі галузі господарства, які ведуться дефіцитово (взяти хочби рільництво, гарбарство, текстильний промисл) і свої дефіцити покривають або коштом держави (залягаючи з податками і позичками) або коштом свого задовжування? В результаті такого стану річей, коли-б він мав тривати постійно, мусіли б підприємства польських громадян переходити на (повну або частинну) власність закордонних капіталістів. Відірвані приклади такого „відчуження" польських підприємств вже бували. Мій — Боже, тож навіть у могутній Німеччині недавно перейшов фактично в американські руки наймогутніший в Европі електротехнічний концерн — славутня A. E. G.!

В Польщі це бувби дальший тяг тої „павперізації," про яку писали польські економісти ще в добі маркової інфляції.

Продукційна кріза виявляється в Польщі головно як надпродукція, себто як кріза збуту; очевидно, у наслідок труднощів фінансування, є це також кріза допливу оборотових капіталів. Та не чуємо досить рішучих голосів, якіб мали відвагу „поставити колюмбове яйце" у справі крізи збуту промислових виробів в Польщі. Бо коли кажеться, що Лодзь продукує більше, чим може спожити господарство Польщі, то з тим можна погодитися. Але чим пояснити „надпродукцію" каініту і потасової соли, цукру, шкір і обуви і т. д.? Тож відома річ, що споживття цукру на голову населення в Польщі виносить 8 кґ. в рік, тоді як в Анґлії 44 кґ, Австрії 27 кґ, Данії 38 кґ і. т. д. Потасової соли продав Калуш за 9 місяців 1929 лише 1/6 того, що продано за цей час в р. 1928. При нечувано вишрубованих цінах шкіри і обуви в Польщі ясно, що споживття цього предмету першої потреби мусить стояти нище нормального рівня культурної країни. Не буде дива, коли чеський обувний форд, Тома Батя, найде в Польщі масовий збут для своїх добрих, а дешевих черевиків, а місцевий промисл чахнутиме далі в „надпродукції"!*)

Польська господарська кріза є у більшости госп. ділянок крізою нужди і недоїдання, не якоїсь „надпродукції". Навіть остання її форма — кріза цін рільничих плодів носить такий самий характер. Просимо тільки розважити: весь час ми чули, що Польща майже не має надвишки хлібових збіж на експорт, а отсе нагло вони виявилися і то в такій масі, що давлять вниз ціну продуктів, далеко нище межі їх оплатности. Якже це? — Хіба 1928 р. був роком якогось надзвичайного, давно невиданого врожаю? Очевидно, нікому щось такого невідомо. Чим-же пояснити цю холодну біржеву фразу: „ринок збіжа вялий", „попит слабий" і то навіть у осінні місяці, коли ринки збіжа кишать від руху? Та очевидно, що в значній мірі ослабленням споживття хліба самим населенням Польщі. І тут знову є своєрідні, де-інде неможливі причини; ціна збіжа паде до небувалих границь на цілих 50% (в р. 1927 в Познані жито коштувало від 40 до 50 зол., в 1929 р. від весни впало на менше 24 зол. і навіть нище) — але ціни готового хліба, як ми на це вказували неоднократно, знизилися тільки дуже а дуже незначно. Навіть оптимстичні дані статистичного уряду подають знижку ціни хліба від 1929 р. тільки на 20%. Пересіч цін всіх рільничих плодів (т. зв. індекс) в гурті і роздробі за час від 1927 р. виявляє розхилення на 25%. Тоді

*) Батя закупив уже склепові льокалі у Варшаві, Лозді і Познані. В округах обувних переполох і знова... заклики до влади, яка повинна »заборонити« і т. д.

як гуртові ціни рільничих продуктів падали, детайлічні ціни в загальній пересічі навіть зросли! (Індекс показує в серпні 1929 р. аж 105%). Такі дивогляди є можливі, тільки дякуючи орґії лихварства в торговлі рільними продуктами та надмірові посередництва. Платить за це все ніхто інший, як продуктивно працююче населення, зменшуючи споживання і буквально недоїдаючи. Зменшується спожиття хліба на селі, де цілі верстви населення, як відомо, купують хліб; обмежує консумцію і незаможне населення міста. Це зменшує попит на збіжа і причинюється до того, що ціни збіжа в Польщі впали значно нище цін на інших світових ринках.

Очевидно, що кріза рільництва в Польщі стоїть у звязку зі світовою крізою цієї підставової галузі продукції. Не хочемо перечити цього звязку. Та ледви чи можна погодитися з твердженням проф. Ляура (на хліборобському конґресі в Букарешті) про світову надпродукцію плодів рільництва. Говорять про це самі ті цифри, які приводить Ляур. Коли до світової війни оцінювали вартість цілого збору пшениці на земній кулі на 1029 міліонів q, а днесь на 1150 міл. q, то треба взяти під увагу ще й зріст населення земної кулі за 15 літ! Так само зріст числа штук худоби (з 502 міл. на 559 міл.) і свиней (з 187 міл. на 205 міл.) не говорить аж про надпродукцію плодів сіль. господарства. Коли-ж всетаки приходить, до загального спаду цін, то причиною того можна з більшою правдоподібністю вважати зменшення спожиття; очевидно не у всіх краях в рівній мірі. У збіднілім господарстві Польщі ці явища виступають особливо різко, де до зменшення спожиття прилучується ще надзвичайна примітивність форми збуту с. г. прудуктів; торговельний апарат в Польщі коштує відносно дуже дорого.

На хиби організації торгівлів в Польщі звернув свою увагу бистрий обсерватор відносин п. Дювей. Він не даром звернув особливу увагу на необхідність розбудови сільськоі як кредитової, так збутової кооперації, та особливо на добру орган зацію кооп. централь. Варто чути такі поради з уст ... представника приватного фінансоволо світа! Це не аби який комплімент по адресі кооп. ідеї! Та очевидно і тим засобом ще не вичерпується арсенал ратівничих заходів, які небохідні для санації відносин в Польщі, а серед українського сільського населення зокрема. Згадати тільки про податкові тягарі, які зморою давлять нашого спролетаризованого селянина, головно посередні податки, якими обтяжено все, що село набуває і які многократ перевищують пряме оподаткування. Польські поміщицькі круги масово вносять петиції про відложення, згл. відпис податків хоч на цей рік. Вартоби і нам подумати про таку акцію. Одночасно з цим мусимо раз поважно застановитися над тим, які повинні бути в блищому часі засоби радикального лікування нашого сільського господарства. На думку насовуються головно: інтенсивна пропаґанда плянової розбудови скотарства і птахівництва, за прикладом хочби чеського хліборобства. Саме селянське населення шукає шляху-виходу і вимагає поради від своєї інтелектуальної надбудови. Мовчати про його положення в часі найгіршої скрути неможливо!

Кріза в Польщі є головно крізою селянства; кріза українського селянства є крізою укр. національного господарства. К. К.

Кредит і закордонні капітали СССР

Нам прийшлося вже раніш побіжно вказати на безкредитність селянського господарства, як одну з причин, що приводять до зниження цін. Але крім цего безкредитність тягне за собою інші і при тім занадто неґативні наслідки для народнього господарства взагалі і сільського зокрема.

Кріза кредитування почалася з того менту світової війни, коли почалася й кріза цінности грошевих знаків: появлення лажу і дальше його наростання. По лютневій революції лаж був вже остільки поважний, що посередній, грошевий кредит фактично перестав функціонувати. Він завмер під ударами стихійно-ґетероґенного фактору, поступового знецінення знаряддя кредиту, грошевих знаків. З жовтневою ж революцією кредит добивається ще й автоґенним фактором, регулюючою волею большевицько-комуністичного режиму.

Через півтора місяця по захопленні влади большевиками, 14. XII. 1916 р., зявився декрет про націоналізацію без відшкодування приватних банків. В звязку з соціялізацією земельної власности так само націоналізовано гіпотечні банки і міські кредитові товариства. Далі націоналізовано товариства взаїмного кредиту, а також кредитову кооперацію з її централями і 16½ тис. кредитових товариств: їх названо „дрібно-буржуазними гніздами“ і тому живцем покладено в домовину. Націоналізація у всіх випадках означала цілковиту конфіскацію не тільки засобів капіталістів, але й трудових шарів населення: і селян, і робітників, і працюючої інтеліґенції. При кінці 1918 року єдиним кредитовим апаратом для цілої СССР залишився Народній банк з функціями державного, в який були влиті всі конфісковані цінности приватних, громадських і кооперативних банків та кас ощадности. Незабаром і Народній банк, як кредитову установу, ліквідують, зливаючи її зі „смєтно-казначейським“ управлінням фінансів. В другім періоді існування большевицької влади, в періоді воєнного комунізму, не було вже жадної кредитової установи; організований кредит, яко такий, був цілковито викреслений з життя.

З погляду сільсько-господарської політики у всій цій кредитовій революції найважливішим було скасування гіпотечних банків, що достарчали кредити сільському господарству під заставу землі. В дореволюційній Росії така заборженість приватного землеволодіння кредитовим установам ріжного роду (по данним проф. Каценаленбаума) в 1915 р. досягала 3.658·2 міл. золотих рублів. В цій сумі числилось 1.386 міл. рублів боргу селан за землі, набуті через „Крестянський зем. банк“, а решта 2.272 міл., то були борги поміщиків головно „Дворянському банкові“. На день 1 січня 1915 року в заставі числилося 59·7 міл. десятин землі, оцінених загалом на суму 5.428 міл. рублів, а заборгованих в розмірі 3.407 міл. рублів. Тобто при пересічній оцінці десятини на 91 руб. сума боргу виносила пересічно 60 руб. або ⅔ вартости землі. Для повноти уявління про гіпотечну земельну заборженість приватного землеволодіння слід мати на увазі, що опріч боргів в кредитових установах на землях числилися ще борги під другий та третій заклад у приватних осіб.

Заборженість приватного землеволодіння в кредитових установах на Україні на день 1 січня 1915 р. була слідуюча:[1])

Ґубернії	Заставлено маєтків	Принято в заставу тисяч десятин	Заст. землі[2])	Оцінка заст. зем. в т. руб.	Видано позик. тисячу руб.	Решта боргу на 1. I. 1915 р. (в тис. рублів)			
						Крест. позем. Банку	Двор. Банку	Приват. Банку	Рвзом
Волинь	11.231	2.046·6	72	178.304·5	112.593·7	22.075·1	35.915 6	50.816·2	108.806·9
Київщина	21 563	1.497·5	71	256.673·1	164.372·5	42 258 4	67.200·5	47·398·2	156.857·1
Поділля	24.081	1.263.1	77	236 319·1	151.690·4	47.361:2	39.733·8	57 069·6	144.165·6
Полтавщина	38 366	1 314,4	69	232.111·3	153 181·5	59.114·6	53.331·4	33 544·6	145.990·6
Харківщина	16 973	1 220·9	76	216.396·5	142.902 6	50.524·1	44 234 2	42.244·0	137 000.3
Чернигівщ.	18.172	857·7	46	89.305·0	61.911·2	31 833 2	16.787 7	8.982·4	57.603·3
Катериносл.	9.368	2.088·5	74	264 298·9	175 177 9	40.990·0	48.658·5	70.952·9	160.601·4
Таврія	5.995	1 513.4	54	167.338 0	115 183·9	24.955·6	16.528·4	62.273 9	103.757·9
Херсонщина	12.647	2.636.8	83	353.421 6	254.862·6	45.842 0	58.840·5	126.547·8	231.230·2

Загальна кількість перебувавших в обороті заставних листів ріжних установ гіпотечного кредиту в б. Росії на 1 січня 1917 р. (після Каценаленбаума) була така:

Державного Дворянського Земельного Банку	919·2	міл. руб.
„ Крестянського „ „	1.348·6	„ „
„ Каси міського і зем. кредиту	39·9	„ „
Земського Банку Херсонщини	197·6	„ „
Акційних земельних банків	1.313·9	„ „
Міських кредитових товариств, не рахуючи Польських, Курляндських і Кавказьких	968·3	„ „
Гіпотечних установ в Польщі	411·2	„ „
„ „ Прибалтики	212·6	„ „
„ „ Кавказу	110·7	„ „
Загальний підсумок	5.977·—	„ „

Весь цей ґрандіозний будинок гіпотечного кредиту комуністичним будівництвом зноситься: заставлені землі нетрудового розміру конфісковано, як також і позичені під ті землі капітали вірителів капіталістів і некапіталістів. Тому що землі були заставлені пересічно в розмірі менше $^2/_3$ оцінки, грубо беручи, можна говорити, що нетрудові землевласники від тих конфіскат понесли жертви порівнюючи менші, ніж кредитори. Визволення землі з під тягару гіпотечної заборженности вийшло на користь трудовому селянству: придбані ним, а не виплачені землі зістали вільними від боргів. Таким чином селянство виграло не лише за рахунок знищення нетрудового землеволодіння, але й за кошт кредиторів.

В часі переходу до Непа — березень 1921 р. — в цілім СССР., як сказано, кредит перестав існувати, хоч сам вираз уживався. Але в умовах наближення до комунізму, при відсутности автономно-господарських одиниць, місце кредиту заняло що инше, що звалося иноді „бюджетовим постачанням". Разом з Непом зявляються подекуди автономні господарства в промисловости, а знесення „продразверстки" повернуло

[1]) Статистический Справочник по аграрному вопросу. Вид. Лиги аграрных реформ, выпуск I, Москва, 1917.

[2]) До загальної кількости особистого землеволодіння.

юродичну самостійність й селянським господарствам, що фактично не переставали бути автономними під оглядом господарським. Зявився ґрунт для кредиту, а відкриття наново Державного банку — в 1921 р. — означає етап у відході від наміру всереґулювання та визнання автономности великої маси господарських одиниць. Оскільки поняття кредиту є історичною катеґорією, кредит, яко такий, виступає за умовин приватної власности і свободи договору: він є передачою капіталу в чуже господарство. Але тоді, коли одна державна інституція чи галузь виробництва винна другій, теж державній, немає передачі капіталу в чуже підприємство і кредит у властивому значінні слова не повстає. При комуністичній концепції суспільства, коли реґулювання обіймає як виробництво, так і споживання, кредит засадничо відкидається; за соціялізму у вузькому розумінні, коли споживання лишається по за регулюванням, а окремим особам дозволяється проявляти свою волю і роспоряджати своїм сласним добром — при цій концепції кредит не перестає існувати по за обсягом виробництва; виробництво виходить із сфери кредитувань. Як при комуністичному, так і соціялістичному ладі в галузі виробництва без еквівалентні передачі мають характер дотацій чи авансів, а не кредитування. Так саме сталося й під час державного капіталізму в СССР. у відношенні до удержавлених галузів народнього господарства: безеквівалентні передачі від одного удержавленого підприємства до другого були передачами не в чужі підприємства, лише з одної державної кишені в другу.

От чому, між иншим, радянська індустрія (власні, не чужі заклади) весь час „кредитується“ без порівнання краще, як неудержавлене, чуже сільське господарство. Ось чому на індустрію давалося один міліярд в той час, як на сільське господарство тільки 23,7 міліонів. Перегляд „боржників“ Госбанку виявляє підкреслену увагу до совітської промисловости і оминання сільського господарства. На 1. 8. 1923 року у відсотках до загального підсумку заборжености від Госбанку одержали: промисловість 70·4%, торгівля 9·%, сільське господарство 8·06% (і то разом на „совхози“ і — майже нічого — на індивідуальні господарства).

В хліборобській области народнього господарства на націоналізованій землі працюють головним чином індивідуальні, селянські господарства „чужі“ для совітської держави-підприємця. Передача їм без негайного еквіваленту певних цінностей була-би справжнім кредитом, але вони одержували хіба лише крихти з державної емісії. Коли націоналізовані галузі народнього господарства СССР. справедливо звуться „содержанками“ влади, то селянські господарства знаходяться в становищі нерідної дитини: ті крихти, що уділювано їм, є передачою в чуже підприємство; це є кредит у власному значінні слова. І в тих виняткових випадках, коли він мав місце, то давався згідно всіх правил банківсько-капіталістичного обороту: позичали не тим, хто найбільше в нім мав потребу, а тим, що були найбільш кредитоздібні.

У відході сільського господарства з ринку, в зменшенні риночности і зрості його натуралізації знаходимо обєктивне виправдання зменшення для нього кредитів. В натуралізації справді криється зменшення потреби в кредиті; до того-ж вело й збирання податків в натурі. Та все-ж таки сільське господарство мало і має величезну незаспокоєну потребу в кредиті. Його відсутність давала себе знати, починаючи з таких простих випадків, як виплати, що зроблені з 1924 року чисто грошевими, податки, набуття живого і мертвого інвентаря, тай просто покриття деяких самих

елементарних і невідкладних потреб, — коли для здобуття незначних сум доводиться селянину, не маючи звідки позичити, по будь якій ціні несвоєчасно викидати на ринок продукти свого господарства, збиваючи за них ціни вниз.

Одною з причин незадоволення селянських господарств в кредиті, безсумніву була також технічна трудність, що випливала з самої природи хліборобського кредиту. Хліборобство потрібує довготермінового кредиту. В той-же час фінансовий стан СССР., уділяючого львину долю уваги і ресурсів індустрії, міг дозволити тільки незручну для селянина форму короткотермінового кредиту. Неукладаючись в рямці короткотерміновости і вимагаючи довготермінового кредиту, сільське господарство тим самим вимагало організації посередництва, тоб-то відновлення скасованих установ дрібного кредиту. Друга технічна трудність криється в забезпеченні позичок. Звичайною ґарантією забезпечення хліборобського боргу за приватного землеволодіння буває головним чином земля, при чому розміром земельної ренти означується вищий степень побираних відсотків на капіталістичні позички під заставу землі. Але приватні сільсько-господарські підприємства в умовах Рядянського Союзу ведуться на націоналізованій землі і тому вона не може служити ґарантією позичок; до того-ж вони всі трудові, цеб то не знають такої капіталістичної катеґорії, як земельна рента. Лишається позичка під заставу будівель, с.-г. інвентаря, с.-г. продуктів, під кругову поруку ітд.[1]).

Головним центральним органом уділювання кредиту є Госбанк. Його пасиви складаються з емісії. Активи вже зводяться до передачі емітованих знаків насамперед націоналізованим галузям народнього господарства, промисловості, торговлі, транспорту та, порівнюючи в незначних розмірах, ненаціоналізованому сільському господарству. Посередиками між Госбанком і окремими галузями господарства стали спеціяльно для цих галузів організовані великі т. зв. „акційні банки“, як от Пром-банк, Всеко-банк, Город-банк та инші. Уділювання кредиту в СССР. організовано так, що всесовітські кредитові установи можуть працювати на місцях, поминаючи кредитові центри окремих радянських республик, спираючись на низову сітку кооператив, примусово притягнених державою до функції роспреділення позичок. Так, дорогою кредитувань Москва, продовжуючи централізаційну політику царських часів, підриває фінансове значіння поодиноких республик, України, Грузії ітд і тим тримає їх в залежности від себе.

Ціна грошей — позичковий відсоток в СССР. — стоїть лихварська. На Заході взірцем країни дорогого кредиту може бути Закарпатська Русь-Україна. Навіть організований, банківський кредит в Ужгородському Підкарпатському Банкові в 1926 році сягав 18% річних; в тім числі: 8% за позичку (закон забороняє брати більше), 8% провізії (її розмір законом не усталено), та зрештою 2% річних адміністраційних поборів. Дістаємо отже 18%[2]), проти 6-6½%, побираних банками в Чехії. В СССР. державний банк в 1923 році брав 1.5—2.0% місячних. Инші-ж банки при видачі позичок навіть в золотій валюті, де нема ризика обезцінення, в 1922-23 р. брали від 36 і до 60% річних. Пром.-банк бере 2½% в місяць, а по

---

[1]) Дивись наш доклад: „Кредитування селянських господарств в пропамятній книзі „Сільського Господаря“ (у Львові) з нагоди його 30 літного ювилею.

[2]) Неорганізований кредит досягає пересічно 30% річно. В окремих, скомплікованих з годівлею чужого скоту випадках лихварський відсоток на Закарпатті сягає иноді до 114—125%.

позикам під товари разом з комісійним — місячних $4^1/_2$%. Високий розмір відсотку банки зясовують між иншим і високою вартістю апарату — обставина, спільна для всіх галузів удержавленого господарства. Виходить, що позичковий відсоток був найдешевший у повставших з другої половини 1922 року і зраз ж одержавших репутацію „неблагонадійних" товариств взаємного кредиту.

Тимчасом і червонець став хитатися та падати. Тоді кредит мусів знов мати діло з лажом та звязаними з тим особливостями операцій. По анальогії з подешевленням товарів і подешевлення кредиту, зниження дисконтно-позичкового відсотку сприяє розвитку активних операцій банків. Але в умовах сильної інфляції і падаючої валюти, дисконтова політика банків не має того значіння, яке вона має за нормальних умовин. Приватний дисконтово-позичковий відсоток в 1923 році у Москві досягав 25—30% місячних в червоній валюті, очевидячки містячи в собі передбачення ризика від обезцінення валюти. Воно одначе завжди є проблєматичне. Німецький Райхсбанк, працювавши якийсь час в умовах безприкладної інфляції, з 8 жовтня 1923 року, приміром, підвищив свій діскoнтно-позичковий відсоток до 9% місячних, тобто 108% річних, запобігаючи т. ч. обезціненню. Одначе при падаючій ватюті, в разі числення в ній виданої позички, навіть при умові побирання високого відсотку за користування грішми, не дається кредиторові жадної певности в тім, що він при поверненні позички одержить назад однакову з позиченою кількість реальних цінностей. В цьому додаткова причина, чому радянська влада, безсильна стабілізувати валюту, так мало кредитувала приватні селянські господарства. Цим же пояснюється неуспіх відновлення позичкових кас з наміром дістати у населення його збереження, щоб потім кинути їх в розпорядження держави та до кредитового обігу.

Організацію кооперативного кредиту вбито декретом з дня 27/I. 1920 року; відновлення її почалося від закону 1922 р. в формі позичково-щадничих кас і кредитових товариств (на основі заповітів Райфайзена). Проявом самодіяльности і ініціятиви самого населення кредитові товариства стали на службу індивідуальних селянських господарств, — тоді як для радянської влади все милішими були коллєктивні сільські господарства, а з осени 1928 р. в комуністичній партії ще загострилося стремління до коллєктивізації села. Звідси підозріле відношення до відновленої кредитової кооперації, — „дрібнобуржуазних гнізд" — і пропаґанда громадських кас, колишніх давно відмерших некооперативних, волосних і сільських кас, підлеглих міністерству внутрішніх справ. За поміччю таких кас можна легше обертати вкладки по бажанню влади. Найголовнішою гальмою установ дрібного кредиту в СССР. є недодержування тайни вкладок. Небезпека розголосу в цьому відношенні заязується з досить неприємними перспективами, виключно до ризика втрати вкладок. Після цього нема що дивуватися незначности виходу на кредитовий ринок засобів самого населення. В країні, де так багато значіння надається пропаґанді, недодержання тайни вкладок намагаються урівноважити аґітацією за зложенням ощадностей до кас, укладаючи для того відповідні „частушки". як напр.:

»У мілашкі волос вєнік
Ґаласок как салавєй,
А в сбєркассє дєржіт дєнєґ,
Дєвяносто сєм рублєй...

Само собою, що з прямої аґітації за „сберкасси“ хісна мало.

Такі-ж наслідки дають і внутрішні позички, що звичайно відбуваються в примусовій формі. Згори дається приказ окремим підприємствам і установам збирати зголошення на позичку, напр., „індустіялізації“; з робітників і службовиків звичайно береться місячний заробіток на рати. Також і з примусових позичок мало що виходить. Як є, на кінець серпня цього 1929 р. радянська преса отверто визнала невдачу підписки на „третій зайом індустріялізації“; друкуються списки підприємств, не виконавших „ударного“ завдання. — Тут фіґурують і фабрики, і заводи і... Петроградська Академія Наук... Радянський громадянин вже знаходить в собі доволі мужности, щоб не слухати приписів влади...

Тимчасом безмірний занепад і відсталість народнього господарства СССР. потребує міліярдових кредитів і, значить, закордонних капіталів. Ціле відродження всіх галузів в тім числі і сільського господарства СССР. стало проблємою здобуття ресурсів на зовнішнім ринкові позичкових капіталів. Стара дореволюційна Росія була далеко богатшою, але й вона широко користувалася чужими капіталами. Не говорю вже про форму прямих державних позичок закордоном; за кордонний капітал масово інвестувався в ріжні капіталістичні підприємства. В одніх лишень акційних і уділових товариствах б. Росії, зобовязаних публичним звітом, з початком революції було інвестовано чужоземного капіталу на 2.242.974·1 тисяч золотих рублів. По національности вони належали*):

	тис. зол. руб.	%
Французам	731.736·6	32·6
Анґлійцям	507·479·8	22·6
Німцям	441.593·2	19·8
Бельґійцям	321.602·5	14·3
Американцям	117·750·0	5·2
Голяндцям	36.456·7	1·6
Швайцарцям	33.479·1	1·5
Иншим	52.866·2	2·25
	2,242.974·1	100·—

На першім місці стояв французький капітал. Він був заанґажований найбільше в металюрґічнім виробництві і у збуті (сидикат „Продамет“). Тут його роля була рішаюча. По за тим — в камяновугольній промисловості і в збуті (синдикат „Продуґоль“). Наші: „Донбас“, Кривий Ріг, Керч — вся українська тяжка індустрія є витвором закордонних капіталів.

Всі ці грандіозні інвестиції закордонного капіталу по праву ревоюції конфісковані большевицьким урядом; пряміж закордонні борги дореволюційної Росії просто анульовано. А нині той-же уряд-кофіскатор примушений шукати за кордоном кредитів і дбати про притягнення чужоземних капіталів ... від тих-же, чий капітал перед тим... конфісковано. Правда після війни головною капіталоекспортуючою країною стали Зєдн. Держави Америки, витискаючи навіть Анґлію**), раніш головного поставця капіталів на світовий ринок. Та від того суть справи не міняється. Називаючий себе соціялістичним, радянський уряд мусить звертатися за капі-

*) П. Б. Олъ. Инностраные капиталы в Россіи, Петроград, 1922, стор. 9.

**) Про це див. Weltwirtschaftliches Archiw, 1929, B. 27. H. 2. S. 243-282.

талом до свого антаґоніста-капіталістичного світу, до капіталістів, зазнавших большевицьких конфіскат.

Готівки, розуміється, ніхто не міг давати, бо її так легко й просто переводити в бюджет III-го інтернаціоналу на роздмухування всесвітньої революції в країнах самих кредитовців. Але товаровий кредит перш усього і потрохи давала Німеччина — адже, як сказав Льойд Джордж, — „торгувати можна й зі ґотентотами“. Тай що було Німеччині робити, як не за високі ціни і відсотки вертати собі попереднє становище головного торговця зі Сходом Европи. І вона відкрила 300 міл. кредит в райхсмарках, зауваживши, що претенсії її громадян до рад. республики будуть в майбутньому розвязані так, як і громадян инших країн. Одержання-ж позичок від инших країн навіть в товаровій формі завсігди наражується на вимогу-визнання старих боргів і задоволення претенсій потерпівших від революції громадян. Пробували совіти знаходити легші для себе модуси в сепаратних умовах. На це закордонний світ відповів обєднанням всіх кредиторів Союзу. Міжнародня солідарність капіталістів вже проломила принціпово конфіскаційну політику совітів: англо-радянською нафтовою згодою, зробленою на початку 1929 р., продажні ціни радянської нафти встановлені на анґлійськім ринкові нижчі від нормальних цін світового ринку для того, щоби ріжниця пішла на задоволення претенсій власників російських нафтових паперів. Ця вимушена компенсація бувших власників російських нафтових підприємств бувшої Росії обминається рад. владою — мовляв „нам не має жадного діла до того, що та ріжниця піде на задоволення претенсій б. власників (Сокольників)“. Так з конфіскатами. А ось як стоїть управа з ануляціями. Офіційно радянський уряд відмовляється признавати дореволюційні борги Росії, а тим часом він вже потихенько і потайки почав скуповувати на закордонних ринках по дешевій ціні російські обліґації. По відомостях американських фінансових кругів, радянські аґенти до половини 1929 р. скупили вже біля одної пятої части всіх російських обліґацій в Сполуч. Державах Америки. Перед нами таким чином факт самопризнання большевиками банкротства їх політики конфіскацій та ануляцій. Все це ізза потреби притягнення закордонних кредитів. На скільки у них відчувається велика потреба в приверненні довіря закордонного ринку позичкових капіталів видно з того, що навіть міжнародня політика ставиться на послуги кредитовій: підписаний рад. владою в лютні 1929 р. пакт Келлога, яким вони урочисто зобовязалися погодитися на існуючі західні кордони Дністер, Збруч і т. д. — уявляє собою пророблену спеціяльно для американського капіталу демонстрацію миролюбної політики рад. влади, що хоче цим підняти кредитоздібність радянської фірми в очах „американського дядюшки“. Одначе позичка для СССР. залежить не лише від зовнішної політики, але й від внутрішнього стану рад. союзу і насамперед від зміни курсу відносно села. На зїзді рад СФСР. в травні 1928 р. Калінін повідомив, „що жадної надії на одержання закордонних позичок немає“.

Безнадійність що-до чужоземних позичок і занадто слабий розвій товарових кредитів викликали спробу большевицької влади притягати чужоземний капітал в концесійній формі. На жаль, не маємо місця, щоб навести типові концесійні умови. Скажемо лише, що, по ідеї, концесійне підприємство організується на довезений закордонний капітал, функціонує умовлене число років, уважаючись власністю держави, але зиск ділиться між концесіонером і державою. По закінченні терміну при повнім

ході праці безплатно переходить на власність держави. За час від 1922 і до 1/XI. 1927 р. було запропоновано чужоземним капіталом, з того уложено умов і в дійсности існувало концесій*), як слідує з наведеної таблиці:

	Пропозицій:	Уложено умов:	Чинних на 1.XII 1927 концесій
Торговельних	526	34	9
Лісових	112	7	6
Сільсько-господарських	203	11	5
Промислових	52	4	3
Ґірничої промисловости	258	36	10
Оброблюючої промисловости	705	36	46
Транспорту	148	12	3
Инших	207	33	1
	2.211	163	92

Отже від закордонних капіталів надійшло пропозицій взяти 2.211 концесій, в тім числі від німецьких громадян — 782 (35·3%), від анґлійських — 223, американських — 205, французьких 174... З загальної кількости пропозицій дійшло до уложення умов у 163-х випадках: з німецькими громадянами — 46, анґлійськими — 24, американськими — 18, французькими — 6, польськими — 6, австрійськими — 5, японськими — 8... Своєю дорогою — з уложених умов на 1/XI. 1927 р. фактично існувало 92 концесій, а на початок 1929 р. тільки 72. Инші передчасно припинили свою працю: між ними така серйозна, як„ Мологоліс". До речі, всі лісові концесії є втратні, — якою була і знаменита концесія „Чіятурський Марганець" (Гаррімана).

Чомуж вони збанкротували? Тому що більшість концесійних умов укладалася чужинцями, не знаючими радянських умовин, якім до тямки не приходило, що владою СССР. в слова ніби загально принятого змислу вкладається зовсім своєманітний зміст. Провадити концесійну роботу можна лише за виняткової вигідности (не менше 20—30% від підприємства), бо протягом призначеного, звичайно не довгого терміну мусить покритися, крім дивіденди і амортизацій, ще й весь акційний капітал. Кредитувати концесій гіпотекою не можливо, бо вони з самого початку вважаються власністю не концесіонера, а держави; провадити підприємство доводиться, згідно умови, технічно-раціонально, хоч-би то й не було економічно-раціонально. Напр., Круп мусить орати землю неодмінно трактором, що обходиться йому 30 крб. від десятини, тоді як волами коштує всього лише 5 крб. Кожний концесіонер при умові найму робочої сили підлягає не лише кодексу праці і постановам уряду, але й вимогам профсоюзів, що відкриває можливість втручання в хід підприємства самих робітників. Збут виробів залежить майже цілковито від совітського уряду, але крім того від професійних організацій. І тільки концесіонер чим-небудь комусь не догодить, його товари опиняються під бойкотом, або йому не дадуть вагонів. Схоче коцесіонер перевести свій прибуток закордон — йому призначують комісію для вияснення зиску, що може тягтися кілька років. При зясуванні прибутковости комісія норовить знизити в білянсах розмір зиску, а коли зиск з рештою зясується, то довго треба концесіонерові

*) Ал. Бутковський — Иностраны еконцессии в народном хаяйстве СССР., 1928, ст. 33—42.

чекати від наркомфіна умовленої валюти, та при тім обчисленої по офіційному курсу, з іґноруванням знецінення червінця. Вся робота на концесії провадиться в оточенні демонстративно-ворожім до концесіонера, „служителя капіталізму"; представники концесії постійно перебувають в ролі підсудних за порушення яких небудь постанов...

З одного боку большевики примушені притягати засоби з закордону, а з другого боку — успішний хід приватно-капіталістичних підприємств для них небезпечний і тому його треба гальмувати, — але тоді не одержиш грошей. Ця „діялєктика" привела, як брати на загал, до фіяско концесійної політики большевиків. Замісць очікуваних 600 міл. чужоземного капіталу за сім літ його прийшло в формі концесій всего лише коло 50 міл. І концесії набрали значіння для закордону скорше свого роду економічної розвідки: „Німців можна скрізь знайти". Розчарувалися в концесіях закордонні капіталісти; не справдили вони надій і совітів: Риков визнав концесійну практику і „не особливо великою", і „не особливо вдячною"; признав, що вона не дала тих наслідків, котрих від неї сподівалися*).

Оттже ані позичок, ані закордонних інвестувань; Тимчасом всі галузі господарства СССР. потрібують грандіозного фінансування. Який-же вихід з того знайшла совітська влада в її пятилітнім пляні (на 1827/28-32/33 рр.), пляні обернення країни з аґрарно-індудустріяльної в індустріяльно-аґрарно? По їх підрахунку за вказані 5 літ вони вкладуть в народнє господарство СССР. не більш не менш, як 60 міліярдів рубл. З тої суми 10 міліярдів очікують від державного бюджету. Три міліярда від кредиту, останні 47 міліярдів збираються одержати зі споживачів, тобто головним чином з селян. В який спосіб? В зовсім простий. Вони запроєктували залишити ціни на вироби і послуги удержавленого сектора стабільними, знизивши собівартість на 25%. І ріжницею цею, тоб-то прибутком від визиску неусуспільненого сектора - сільського господарства, себе фінансувати. Практика першого року вже не підтверила сподіваних знижок собівартости; не треба бути пророком, аби предректи неможливість зреалізування знижки в 35% собівартости. Що-ж далі? Лишається фінансувати пятилітку: 1) за поміччю друкарського станка-паперово-грошевою інфляцією і 2) підвищенням відпускних цін на вироби і послуги удержавленого сектора з невигодою для сільського господарства, що діятиме для покупця так само, як процес інфляції. Нікчемність такого фінансування дорівнюється нікчемности чергового „плянетарного" блєфу пятилітньої індустріялізації. Але сільське господарство і селянство від того натерпляться...

О. Мицюк.

---

*) Плановое хозяйство; січень 1938, ст. 80 і »Економіческая Жизнь« 18. 13. 1937.

Проситься відновити передплату на 1930 рік.

Напрямні розвою світового рільництва.

Професор др. Курт Ріттер з Берліна мав відчит на курсах для учителів рільничих шкіл, що їх уладило пруське міністерство рільництва в днях 14—17 травня б. р.

Зміст цего відчиту оголошений в Deutsche landwirtschaftliche Presse.

Тому, що гадки і погляди згаданого вище професора кидають дуже ярке і ясне світло на розвій рільничих відносин в світі, хочемо бодай коротко познакомити з ними наш загал.

На вступі зазначує прелеґент, що нині розпоряджає наука дуже обширним статистичним матеріялом з области рільництва, зібраним поодинокими державами вже по війні. Особливо обширний і всесторонній аґрарний статистичний матеріял зібрала Анґлія та Сполучені Держави Північної Америки. На підставі того статистичного матеріялу можна нині ставити досить певний гороскоп напрямних розвою рільництва в світі. Показується, що нинішнє рільництво є вже лише в малій мірі під впливом наслідків війни. Радше можнаби сказати, що лише до р. 1924. рільництво відчувало вплив наслідків війни. Нині ділають вже на розвій рільництва, — а іменно на рільничу продукцію (витворювання) і збут, — цілком інші чинники.

Істотою кожної галузі людського господарства є зміна (змінливість). Від найдавніших часів аж до сучасности доконується безперервний поступ в способах (методах) витворювання. Аж до XIX. віку розвій способів витворювання в рільництві був дуже повільний. З винаходом парової машини та її застосуванням до залізниць і до кораблів наступила для світового рільництва нова доба.

В Европі зачало в той час дуже скоро зростати міське та промислове населення. Почався масовий збут рільничих витворів (продуктів) не лише ростинних (збіжа) але і звіринних (мяса, товщу), з найдальших позаевропейських країв. В позаевропейських краях являється новочасний тип рільника капіталіста - підприємця. Такий рільник дивиться на землю так, як промисловець-фабрикант на свою фабрику Етичні чинники у них не існують. Оба вони хочуть витягнути з вложеного капіталу найвищий чистий зиск. Такий капіталістичний світогляд починає поширюватися також між европейськими рільниками. В 70—80 роках зарисовується по раз перший суперечність інтересів між позаевропейськими і европейськими рільниками відносно цін збіжа. В той час привозять зза моря до Европи великі маси збіжа і продають його за ціну нищу від европейських коштів витворювання. Европейським рільникам грозить банкротство. Вони стараються боронитися і ось являються охоронні збіжеві мита, а як дальший засіб оборони являється змінений спосіб господарювання. Европейські рільники стараються змінити свої збіжеві господарства на годівельні господарства при рівночаснім піднесенні видайности господарства шляхом застосування новочасних здобутків рільничої техніки. Така переміна европейського рільництва рятує европейських рільників лише один-два десятки літ, бо з поліпшенням морського перевозу на европейських ринках зявляються заморські звіринні витвори: дешеве морожене мясо, звіринні товщі (масло!) і яйця. Очевидно, що тепер паде в Европі ціна також і на звіринні витвори. Так справа стояла з хвилею вибуху світової війни.

По війні, більше меньше біля 1924 року, дається завважити новий обяв, некористний вже не лише для европейського, але взагалі для світо-

вого рільництва. Ось на світових торговицях являється **надмір рільничих виторів**, через що ціна їх обнижується нище коштів виторювання.

Подані нище статистичні зіставлення пояснюють цілу справу дуже дсокладно. І так: в порівнанні до р. 1913 число населення на земській кулі (без С. Совітів) піднеслося на 11%. З другого боку виторювання збіжа збільшилося на 7%. Затеж виторювання цукру збільшилося на 40%(!), зерна олійних ростин — збільшилося на 13%, кави на 28%(!) волокнистих ростин на 34%(!) вовни на 12%, вина на 21%.

Виходить, що нині виторює світове рільництво понад запотребування. Лише виторювання хлібного зерна йде в парі з приростом людности. Мимо того знаменним є факт, що з днем 1 липня 1929 було в маґазинах 90—100 мілюнів метричних сотнарів непроданих минувшорічних запасів збіжа, то є половина вивезеного на торг збіжа! Між тим треба мати на увазі, що кожного року йде під плуг десятки тисячів нових, досі ще неораних, гектарів землі в позаевропейських краях. А рівночасно в Европі збільшується виторювання збіжа через застосування новочасних здобутків рільничої техніки.

Цікаво знати, як стоїть справа виторювання і спожиття цукру. Скількість цукру, випродукованого в р. 1928, виносила 1.200 мілюнів метричних сотнарів, а кількість непроданого, неспожитого цукру, залишеного яко запас на 1929 р, виносить 120 мілюнів метричних сотнарів.

Виторювання цукру виразно збільшується з року на рік, особливож в заморських краях, де виторюють цукор з цукрової трощі. Нині виторюють 1 анґлійський фунт цукру з цукрової трощі на Яві та Кубі коштом 1·8—3 центів.

Отже навіть при теперішніх дуже низьких цінах цукру на світових ринках виторці цукру з цукрової трощі осягають дуже високі зиски. Зрозуміло, що вони будуть ще збільшувати виторювання цукру а тим самим збільшувати його надмірну подачу.

Значиться в области ростинних рільничих виторів маємо до діла з величезним надміром виторювання.

Замітна річ, що також і в области тваринних виторів є вже виразний їх надмір понад запотребування. Ось кілька статистичних даних: в порівнанні до стану з р. 1913 є тепер худоби більше на 11%; свиний на 10% овець на 6%. Лише коні зменьшилися на 9%.

Повищі цифри самі собою не є ще замітні. Доперва цифри світової торговлі звіринними виторами унагляднюють ясно теперішнє положення. І так бачимо, що в порівнанні з р. 1913 піднеслася світова торговля: маслом на 40%, сиром на 33%, мясом на 65%(!), смальцем на 75%, яйцями на 16%.

Отже мається до діла з надміром виторювання, який цілком певно буде в найблищій майбутности збільшуватися і понижувати ціни ростинних та звіринних виторів на світових ринках. Насувається на рільництво велика світова кріза. Розуміється, що европейське рільництво потерпить від неї більше та дошкульніше, як позаевропейське рільництво.

Як зарадити тій кризі? Одно є певне, що сама охорона при помочи охоронних мит є цілком недоцільна. Заради треба і муситься шукати її у світовій організації рільників.

Такий зміст відчиту проф. Ріттера.

Подав *о. Й. Раковський.*

„Народній промисл на Покутті.“

Під таким заголовком помістило »Слово Польське« з дня 24. X. 1929 статтю Адама Фішера, повний переклад якої ми тут подаємо.

»Вже від довгого ряду літ розвивається на Покутті й сусідній Гуцульщині дуже богатий народній промисл. На велику артистичну й технічну вартість цього промислу звернено увагу при нагоді ріжних місцевих і заграничних краєвих вистав. Звідси цим промислом займався дуже живо й краєвий патронат рукодільництва і дрібного примислу, створений в 1911 р. галицьким соймом. Тепер наслідком ліквідації тимчасового самоврядного виділу, вневдовзі буде звинено також і Патронат, що перетворився анальоґічно до варшавських відносин на товариство під титулом »Патронат народнього (людового) промислу«. Давній патронат взяв в б. р. участь в Східніх Торгах і дав доказ своєї плодотворної діяльности. Рівнож перегляд тієї виставки народніх виробів, як також моє безпосереднє знакомство в минулому вакаційному періоді з представниками цього промислу на Покутті — насувають ряд уваг що до сучасного стану і майбутности тих ріжних галузей народньої творчости.

На обшарі Покуття, або як часом місцева людність називає — Запруття, та на сусіднім гуцульськім терені на особливу увагу заслуговує кераміка, килимарство і ткацтво, різьба і деревні вироби.

Про покутську кераміку я вже писав з нагоди обговорення книжки Т. Северина п. т. »Pokucka majolika ludowa«. Годиться одначе згадати, що покутські гончарі є переважно поляки (?!— Ред.), котрі своїм стилем впливають на українську (в оріг. — руску) кераміку — Гончарство заслуговує на особливу опіку відповідних влад тим більше, що працює фактично в дуже тяжких умовах. Петро Кошак палить в печі, що віддавна вимагає реконструкції, з численними труднощами бореться денно Петронелля Нагова. В цих умовах не можна дивуватися, що Брошкевич впадає на ріжні невластиві помисли для задоволення уподобань літників. Деякі нові помисли молодого Брошкевича являються справді повним зірванням з давньою покутською керамікою, але заслуговують на увагу завдяки своєму східньому етнічно-ормянському характерові. Покутських керамиків повинно піддержати наше суспільство купуванням їх дешевих виробів, котрі можуть бути розкішною оздобою наших мешкань.

Гуцульщина постачає барвисті »ліжники« і килими. Особливо »Гуцульське мистецтво« в Косові підтримує давню традицію і виробляє не тільки килими, ала й сервети в досконало згармонізованих красках. Крім того дуже старанні килими виробляє К. Медвечукова в Косові та К. Грушковський. Косівське килимарство знаходиться рівнож в дуже тяжких умовах, тому що знищені війною варстати воно мусіло відбудувати власними силами; а слабий, дорогий кредит і відносно високі податки утруднюють тепер прояви творчости на цьому полі.

По за тим далі розвивається різьба і мозаїка на двері. Майстрами були тут колись Шкрибляки з Яворова, а саме Юрко Шкрибляк та його сини Федір, Василь і Микола. Федір до нині ще жив під Буківцем, а шкрибляковські традиції задержує син Микола та Федір молодший. В цих виробах ще найбільше заховалося народнього примітивізму. Натомісць дуже майстерним є викладання на дереві братів Корпанюків на Широкому в Яворові, Девдюка та його школи в Косові, Кікіндюка, Медвійчука з Річки і т. д. В цих виробах помітно вплив школи з Вижниці та ріжноманітні новітні помисли. Уряд виявив до цього мистецтва богато зрозуміння (??!, Ред.) а мін. Складковський замовив роскішні меблі для міністерства, викладані Корпанюками.

Крім артистичних виробів заслуговують на увагу також ріжні деревляні вироби оздоблювані примітивним випаловим ортнаментом. Так само кушнірський і метальовий промисл має ще нині своїх представників, котрих також належалоб підпомогти і заохотити до дальшої праці.

Народнє мистецтво на Покутті й Гуцульщині треба оточити старанною опікою, тому що в останньому часі дуже часто воно викривлюється і під впливом ріжних артистичних і політичних (sic!? — Ред.) тенденційних впливів страчує вповні свій давній стиль, свою первісну гармонію фарб і простоту експансії. До цієї охорони народнього мистецтва змушують нас не тільки згляди теоретично-наукові, але й практично-господарські«. —

Містимо повністю згадану статтю, писану, як для »Слова Польського«, в спокійному і доволі обєктивному тоні,

— бо вона, поминаючи деякі абсурдні твердження, на загал подає цінні інформації і дані про наш промисл; не можемо при тім не висловити здивовання і жалю з приводу того сумного і прикрого факту, що про стан, життя і потреби так важної галузі нашого народнього господарства, ми мусимо черпати відомости з чужих джерел.

Кооперативна освіта і виховання.

Подрібні пляни для кооперативних курсів.

На відбутому недавно зїзді кооперативних інструкторів, справа кооперативного навчання була нарешті предметом поважніших розмов; не кажемо, що були це остаточні і вичерпуючі всі питання дебати, та все таки обговорено в грубих рисах проблєми: 1) кооперативної пропаґанди серед членської маси, 2) дошколу вже практикуючих робітників низових кооп-в., 3) справу вишколу нових фахових сил для низових кооператив.

Рішено, що для кожної цілі має служити окремий тип кооп. курсів. Для кооперативного усвідомлення члена-масовика мається улаштовувати, крім принагідних рефератів та свят, ще по можливости в кожному селі тижневі аґітаційні курси (школи кооперативної грамоти); в програму таких курсів повинні увійти, крім кооперознавства, деякі партії з сільського господарства, ветеринарії та українознавства.

Для дошколу практикуючих робітників рішено улаштовувати теж короткоречинцеві курси, з тим одначе, що ці курси мусять бути спеціялізовані: окремі для книговодців, крамарів, справників, скарбників і членів Надзірних Рад. В засаді висловлено погляд, що курс дошколу книговодців повинен тривати 2 тижні, крамарів — тиждень, інші коротше.

Щож до вишколу нових сил, то рішено пропаґувати курс найменше 3-місячний, з тим одначе, що в крайнім разі допускається зійти до 6 тижнів, коли абсолютно не можливо розтягти курс на 3 місяці.

Таким чином маємо вже авторитетну відповідь на основне питання про тип курсів, які приходиться в даний час пропаґувати. Очевидо, всі ми здаємо собі справу, що все це є переходові міри для сьогодня; що навіть 3 і 4-місячні курси не вишколять нам із цілком сирого матеріялу добрих кооп. робітників; що стреміти мусимо до того, щоби сильніші кооперативи у власному інтересі вже нині йшли вище у своїх вимогах при доборі персоналу; тим способом створиться психольоґічний ґрунт для основування хоч пів- як не цілорічних кооп. курсів, або покищо хоч одної такої школи в краю, бо тільки цього роду курси зможуть дати селові сяк-так відповідаючих завданню кооп. робітників. Розуміється, що ставлячи такі вимоги, кооперативи мусіли б зі свого боку пропонувати також кращу винагороду, як та, яку тепер одержує більшість крамарів і книговодців. Та все таки вже й нині є кооперативи, що платять по 100 і більше зол. крамареві, по 50 і більше зол. книговодцеві. Треба сподіватися, що за кілька років справа піде ще далі впе-

ред і тоді треба буде не забути поширити на кооп. низах думку про необхідність ставлення вищих вимог до своїх робітників. Говоримо про це з повною підставою, бо є чимало людий у нас, на стільки примітивних, які думають, що робітникові потрібна тільки „практика,“ а не школа. Смішне воно, але щож діяти; треба помалу, але вперто впоювати в загал інший, правильніший погляд.

На протязі двох днів дебат на зїзді кооп. інструкторів-організаторів домінує один рефрен: як вирішити проблєму рахівництва і товарової господарки в госп.-споживчих кооперативах? Нам особисто здається, що друга проблєма, яка зводиться до проблєми доброго кооперативного крамаря, не є так складною і трудною до вирішення, як перша, що дотичить книговодця. Думки і проєкти більшости промовців, робітників з місць, оберталися коло того книговодця (і крамаря), який сьогодня є на селі, з яким їм приходиться мати діло. Його дошколити, його, так би мовити, зреформувати — це була їх головна жура і відси майже загальний клич зїзду про короткоречинцеві (до 2 тижнів) курси дошколу. Зовсім не заперечуючи ваги цеї справи, автор цих рядків вже на зїзді, як референт дотичної точки, обстоював погляд, що те, що днесь є, є тільки переходовий стан, який повинен як найскорше покінчитися. Чим швидше він покінчиться, тим краще для справи. Зокрема що торкається книговодців, то треба визнати абсолютно нездоровим такий стан, коли кооператива має тільки „доходячого,“ принагідного книговода, людину, для якої це заняття не є фахом, не є головним заняттям. Як довго сільські кооперативи не матимуть п р о ф е с і й н и х книговодців, хочби т. зв. районових (які-б обслугували по кілька кооператив), так довго справа „дошколу“ буде знова і знова виринати, бо персонал книговодців буде все „відсвіжуватися“. Люди, що виконують цю функцію, маючи своє головне заняття де - інде, будуть все відходити; на їх місце приходитимуть все нові і нові дилєтанти і так воно буде йти „w kółko Macieju“. А ми будемо все „дошколювати“ наче той Сизиф, що все наново двигав тягар, який відтак скочувався вниз.

Курси „дошколу“ є покищо необхідні, але н е т р е б а т р а т и т и з о ч и й п е р с п е к т и в и. Треба свідомо підготовлювати такий стан річей, щоби курси дошколу не були більше потрібні. Іншими словами: треба в и ш к о л и т и кадр кращих книговодців, які моглиб стати фахівцями-книговодами.

Для того необхідні дві річи: а) відповідні довші курси (покищо пропонуються три-чотири місячні, згодом перейти на довші) і б) створити відповідні варстати праці для таких фахових книговодців.

Про а) говоримо нище, подаючи плян відповідного курсу. Про б) ми натякали вже вище, називаючи „районових книговодців“. Здається нам, що при усильній пропаґанді можна спонукати вже тепер чимало сусідніх кооператив до такого порозуміння, яке далоб можливість утримувати для них спільного фахівця - книговодця. Говорилося про це і на зїзді і не чулося ніяких заперечень проти цеї концепції. Друга, — признаємо, що важча концепція, це — фузіонування слабих кооператив. Знаємо, що ця думка здасться не одному не то передчасною, не то взагалі неприємливою. Не вдаючися на цьому місці в блищий розгляд цеї справи, обмежимося тільки до зазначення цієї другої, вже цілком радикальної, можливости розвязки справи кооп. книговодства.

Якби ми, зрештою, не вирішували справи, сміємо твердити, що

вже нині наспів час, коли треба приступати до продукції ліпше кваліфікованих сил для низової кооперації. Доказом того може бути факт, що за прикладом Тернополя, який вже другий рік веде свій зимовий кооперативно-освітній курс, пішли вже Станиславів і Долина, влаштовуючи у себе 3-місячні кооп. курси. Очевидно відчувається вже потреба солідніших курсів. Хочемо надіятися, що до цих трьох курсів, як не цієї зими, то за рік, долучиться ще два три курси, після пляну, що ми намітили на сторінках „К. Р." (ч. 7—8 за 1929); не думаємо, щоби таких курсів могло повстати більше, бо не бачимо покищо масової появи варстатів праці для краще підготованих кооп. робітників. Колиб одначе кооп. орґанізатори розвели вперту пропаґанду за районовими книговодцями, тоді виявиласяб потреба створення більшого числа таких довших курсів, хочби лише для першої переходової доби, поки не заспокоїться перша масова потреба. Бажаємо, щоби цей момент наступив як найшвидше; тоді курси „дошколу" стануть поволі відмирати, а до повного права дійдуть курси „вишколу". Аж тоді зачнемо вступати в період нормального кооперативного життя, покидаючи період ділетанства.

Відкіля брати людський матеріял для курсів вишколу? І тут на місце дотеперішньої припадковости повинна увійти система. Кандидатами на професійних книговодців для сільських кооператив можуть бути люди, які відповідають слідуючим вимогам:

1) По можливости сільське походження. Росходиться про те, щоби кооп. робітник був ідеольоґічно і психольоґічно звязаний з селом, з селянським побутом. Люди міського походження у більшости випадків (з деякими похвальними виїмками), мають уже „перевернено в голові" на пункті відношення до села; вони погорджують селянином, як нищою істотою, а побут на селі вважають карою для себе; вони намагатимуться при першій нагоді втечи зі села. На жаль, цією психольоґією заражуються по кількох роках побуту в місті також селянські діти, що студіюють в школах; не кажемо, що всі 100%, але добрих 80% із них вспіває за пару літ побуту в місті і в нинішній школі ґрунтовно засвоїти собі погорду до села. (На жаль, не становить виїмку від того правила навіть наше рідношкільне середнє виховання — згадує про це і проф. М. Ростковим у своїй статті, друкованій в попередніх чч. „К. Р.").

2) Рік між 16—18 літ.

3) Освіта: семиклясівка, у виїмково здібних самоуків можна вдоволитися і нищою школою. На рівні з тими можна ставити і недокінчених середньошкільників, яких у нас стає чимраз більше з огляду на ріжні „незалежні причини".

Вище названим кандидатам належить давати першенство перед іншими; зокрема не буде дуже бажаним елементом на курсах тип „господаря", який вже звязаний є іншою професією, яка для нього є головним заняттям.

З так набраного людського матеріялу маємо на протязі кількох зимових місяців вишколити: а) свідомого, себто теоретично образованого кооператора, б) фахівця книговода, згл. завідуючого крамницею. Трудне це завдання, вимагаюче надзвичайної інтенсивности в навчанні і особливо добре обдуманих педаґоґічних засобів, але поки нема змоги переводити вище названих кандидатів через довші курси, треба вдоволитися і тим.

Стоїмо на становищі, що крамарів треба вишколювати з тих кур-

сантів, які виявляються (прим. по місяці) нездатними на книговодів. Проти цеї думки на зїзді інструкорів було висловлене побоювання, чи не буде це найгірший елемент; на крамаря потрібний не менше надійний елемент, як на книговода. Отже є тут непорозуміння: нема сумніву, що елємент ненадійний (з морального боку) та неінтеліґентний не може вийти з курсу взагалі з ніяким патентом. Але коли хтось не надається на книговодця, то це не значить, що з нього не може бути першої кляси крамничний. Функція бухгальтера є по своїй природі не те саме, що функція торговельщика, вона вимагає деяких спеціяльних умових кваліфікацій, яких не мусить мати торговельщик, як з другого знова боку цей останній мусить мати деякі дані, які не є необхідні для книговода. (Прим.: бухгальтер мусить мати певну здібність до абстрактного думання і концепцій, тоді як крамареві особливо потрібна зорова і слухова память та притомність ума; очевидно, що сюди належить ще чемність в повденні та взагалі добрі форми поведення і естетичний смак.)

Отже з практики відомо, що вже по короткім часі обсервації курсантів можна виділити окремо тих, які не надаються на книговодців і вишколювати їх в пополудневих годинах на крамарів, головно через практику в добре зорганізованих склепах, згл. в кооп. союзі. Очевидно, що при кінцевім іспиті виявиться, що може дехто з кандидатів і для цеї функції не надається, тоді він відпаде зовсім, не одержуючи задовольняючої посвідки; таких кандидатів можна евент. кваліфікувати на склепових „помічників“.

I. 3-МІСЯЧНИЙ КУРС ВИШКОЛУ.

(72 робочих днів по 6 год. = 360 год. до полудня і 72 год. по пол.)

Плян навчання:

		Заг. число год.
1. Історія укр. народу і відродження		24
2. Українська мова і правопис		24
3. Наука про народнє господарство		36
4. Основа сільського господарства і організація селянських госп.		24
5. Форми суспільної праці і культурні завдання кооперації		24
6. Кооперація (історія, теорія і сучасний стан)		24
7. Кооп. правознавство (з векслем)		30
8. Організація і ведення кооператив:		
а) господ.-споживча кооп-ва	24	48
б) молочарський відділ	12	
в) райфайзенка	12	
9. Кооперативні рахунки і калькуляція		36
10. Книговедення:		
а) госп.-спож. кооперативи	78	108
б) молочарської „	12	
в) райфайзенки	18	
(рахунки і книговедення разом мають 144 годин, себто по 2 год. денно через цілий курс).		
11 Кооп. листування і канцелярія		24
12. Товарознавство і урядження крамниці		24
13. Статистика (в приміненні до потреб кооперації)		6
	Разом годин	432

Порядок предметів. Хоч з тим получені деякі невигоди, то мимо того з педаґоґічних мотивів треба навчання деяких предметів висунути на початок курсу, а з іншими почекати, аж поки ті перші не будуть вивчені. Це відноситься в першій мірі до рахівничих наук: заки приступити до книговедення і калькуляції, треба зі слухачами добре повторити аритметику. Для тої цілі добре є не починати книговодства зараз в першім тижні, присвячуючи щоденно обі години, що припадають на рахівництво, на вивчення аритметики (4 ділання, вправне додавання в кольонах, рахунки дробами звич. і десяточними, міри і ваги, рахунок відсотків). На книговедення і рахунки призначено разом 144 годин, отже по 2 год. денно через усі 72 дні. Вже в другім тижні можна приступати до калькуляції фактур і переводження записок у товаровій книзі, а там поволі підходити до решти книг і врешті до їх замкнення, та до складання білянсу.

Також в навчанню трьох родів книговодства треба перестерігати черги: не зачинати молочарського, поки не закінчено споживчо-господарського; тим більше не зачинати кредитового, поки не покінчено складання білянсу.

Подібно, як з книговеденням, мається річ і з наукою організації; тут також мусить бути черга, інакше може учням матеріял помішатися в памяти.

З практичних зглядів є добре також предмет „українська мова і правопис“ взяти на початок курсу, для того, щоби улекшити відтак навчання кооп. листування. Відповідно до того мусівби бути зложений росклад годин.

Після нашого пляну предбачується 4 годин занять до обіду і 1 год. (викладу) по обіді, прим. від 3—4 год. По тій годині малиб слухачі удаватися на практичні заняття в місцевих кооперативах: споживчій, молочарській, евент. кредитовій. Слухачі, що їх виділимо на науку крамарства, повинні бути вільні від пополудневої години і вже від 2-ої чи 3 год. бути на своїм місці практики. Длятого добре є призначати на пополудневу науку такі предмети, які не є абсолютно конечні для крамаря (прим. науку правознавства або с. господарства).

Подрібний розклад матеріялу для окремих предметів:

1. Історія укр. народу і його відродження. Княжа доба. Короткий шкіц політичної історії, уклад господарських і соціяльних відносин і суспільне розверствування; продукція і обмін. Татарсько-литовська доба. Польська доба, уклад соціяльних відносин, феодалізм і міста. Заселення степів, поворот до натуральної господарки. Самооборона нації: Козаччина. Елєменти кооператизму на Запор. Січі. Козацька доба і козацька державність. Нарис політичної історії і розвій господарських та культурних відносин в часі гетьманщини. Дальше розселення (Лівобережжа). Часи московської окупації на Сході і австрійської на Заході. Перехід до капіталістичної системи під впливом напливових елєментів. Розвій великого промислу на В. Україні і погіршення положення селянства. Павперизація населення в Галичині під впливом малоземелля і шляхецької господарки. Скасування панщини і кріпацтва. Початки самоорганізації між селянством. Ґрунт для розвитку культ. і кооп. руху. Укр. духова творчість до Котляревського. (Письменство і народня поезія). Будителі укр. національного духа від Котляревського і Шашкевича. Шевченко, Куліш, Костомарів, Драгоманів, Франко і їх дальші наслідники. Культурні і освітні органі-

зації та початки кооп. руху. Укр. рух до війни під Австрією і Росією. Перша революція (1905 р.). Світова війна та її наслідки. Друга революція в Росії і українська державність. Повстання укр. державности на галицькій землі і зєднання її з Вел. Україною.

2. *Українська мова і правопис.* Вправи в укр. граматиці і правопису.

3. *Наука про народне господарство.* А. Характеристика господарських відносин в районі курсу, (що продукується, як збувається; що довозиться і хто довозить; аґрарні відносини в районі та головні потреби селянських господарств в ділянці продукції, обміну і кредиту). — Анальоґічна характеристика відносин у краю, дещо статистичних відомостей з економічної ґеоґрафії укр. земель під Польщею.

Б. Основні закони, що правлять господ. життям. Вільна конкуренція і змагання до зиску, як основні ціхи капіталістичної системи. Роля держави в господарстві (митна політика, монополі, етатизм). Суспільна організація господарств: підприємства державні, самоврядні і кооперативні. Протилежність між капіталістичним і суспільним господарством. Трудовий характер селянських і ремісничих господарств; селянське господарство не є капіталістичне.

В. Блищий розгляд механіки творення цін в нинішних відносинах. Подача і попит, вплив держави на ціни; вплив капіталіст. монополів (картелі, трести і взагалі порозуміння). Відємні сторони капіталістичної системи товарообміну і кредиту: анархія в продукції і розділі, спекуляція, діспропорція між продукцією і споживанням; продукція керує споживанням, а не навпаки.

Г. Блищий розгляд сучасної організації торгівлі: а) гуртівничої, б) роздрібної (як капіталістичної, так суспільної). Помічні орґани торгівлі (біржі, банки, асекурація товарів, рекляма та інформаційні бюра). Головні тенденції в розвитку новочасної торгівлі: концентрація, стандаризація товару, великі обороти при дешевих цінах, сталі ціни, готівкові операції замісць боргування. Значіння товарових накидок (обтяження) для висоти цін і успіху підприємств. — За велике число посередників подорожує ціни.

Д. Неорганізоване споживання веде до визиску споживачів посередниками. Змагання держави в час світової війни до реґулювання товарового обороту і удержування низьких цін. Організація самих споживачів (кооперація). — Визиск дрібних продуцентів посередниками та їх самооборона. Кооперація як головна форма суспільної організації товарообміну, грошевого обігу (кредиту); кооперативна організація підносить також рівень самої продукції як на селі (спільні машини, спільний закуп насіння і угноєнь), так в промислі (промислові підприємства кооперації).

4. *Основи сільського господарства і організація селянських господарств.* А. Основні поняття про життя і відживлювання рослин. Основні відомости про структуру наших ґрунтів і угноювання. Роди помічних угноєнь та торгівля ними. — Основні відомости про справлювання ріллі, сівозмін, засів і збірку рільних плодів. Головні типи с.-г. машин та їх закупно. Маґазинування, перерібка і збут рільних продуктів; завдання кооперації в цій ділянці. Нові течії в с. господарстві: пересаджування збіжа, управа пашних і промислових рослин.

Б. Основні поняття про будову і відживу с.-г. тварин взагалі. Кормлення худоби. Контроля молочности. Деякі ветеринарні відомости

і поради. Раси худоби і безріг. Кооп. збут молока. Кооп. збут худоби і свиней. Кооперативні мясарні. — Годівля дом. птиці і яйчарство. Коопер. збут яєць. Годівля інших тварин (кози, крілі і т. і.)

В. Відомости про устрій селянських господарств у нас: аґрарний лад, роди ґрунтів. Розкиданість ґрунтів, комасація. Відводнення ґрунтів і лук. Меліораційні спілки. Громадські пасовиська і ліси та завідування ними. — Бюджет селянського господарства (на підставі дослідів): приходи і росходи в готівці; приходи і росходи в натурі. Значіння доброго рахівництва в селянськім господарстві. Як вести таке рахівництво? (головні засади).

5. Форми суспільної праці і культурні завдання кооперації. А. Що таке суспільство і суспільна праця, Добро одиниці залежить від добра загалу. Орґани завідування суспільним життям: держава і самоврядування, як примусові організації і добровільні згуртування (товариства, кооперативи, професійні спілки, церковні, освітні, спортові і инші обєднання). Примусові організації не в силі виконати всіх завдань суспільства. Вага добровільних згуртувань. — Суспільство національне і мішане. Національний характер кооперації.

Б. Господарські згуртування: професійні і кооперативні. Відношення між ними. Політичні обєднання: відношення між партіями і кооперацією. Засада політичної і віроісповідної невтральности в кооперації. — Кооперація і клясова боротьба.

В. Розбудова промислу; піднесення сільського господарства це найважніші наші економічні завдання. Найкраще цього досягти кооп. способом. Які промислові кооперативи можемо закладати (на селі і в місті, беручи на згляд характер району, прим. цеглярство, дахівкарство, гончарство, гарбарство, кушнірство, ткацтво, токарство, різьбарство, забавкарство, кошикарство, столярство, боднарство, хмелярство, цикорарні, крохмалярні, горальні, сушарні овочу і грибів).

Г. Вага культури. Освіта та її поширювання. Школи та обовязуючі закони. Приватне шкільництво, особливо фахове. Позашкільна освіта: читальні, бібліотеки, самоосвіта. Організація читалень, бібліотек та самоосвіти. Поради що до самоосвіти. Як улаштовувати гуртові читання і реферати. Світляні образи, кіно, радіо. Як організувати амат. театр, хор. Добір репертуару, урядження сцени. Форма спортових і пластових організацій. Урядження фестинів. Прогульки і туристика. Що може і повинна робити кооперація в ділянці освіти і товариського життя.

Д. Організація жіноцтва і молоді. Рівновартність жінки. Жіночі гуртки при кооперативах. Їх завдання в сфері виховання, опіки над дітьми. Діточі садки, їх заснування і ведення. Гуртки молоді при кооперативах. Правильник жіночої і діточої секції при кооперативі.

Е. Пропаґанда ощадности як важної суспільної чесноти. Що таке ощадність. На чім можна і на чім не можна щадити. Спосіб збирання дрібних ощадностей. День ощадности.

Є. Обовязки громадянина перед своїм громадянством і народом (працювати в суспільних організаціях, допомагати працею і грошем). Обовязки суспільства (народу) перед одиницею (допомагати в разі недуги, родинного нещастя, безробітности). Форми нинішнього соціяльного опікування (обезпечення від недуг, каліцтв, безробіття і на старість, опікування хорими, публична гіґієна і санітарія). Також і в цій ділянці може працювати кооперація, прим. кооперативне обезпечення

від огню, обезпечення худоби, підмоги родині в разі смерти члена і т. д.

6. Кооперація. А. Характеристика суч. відносин в ділянці товарообміну і кредиту. Господарство капіталістичне не стремить до заспокоєння потреб суспільства, тільки до максимального зиску. Кооперація появилася як наслідок самооборони дрібних споживачів і продуцентів від лихих наслідків капіталіст. господарки. Оуен, Фуріє, Рочдельці, Райфайзен, Баллін, Мик. Левитський, Вол. Доманицький. Перегляд успіхів кооперації в Анґлії, Франції, Німеччині, Данії, Ірляндії, Чехії, на Великій Україні. Розвиток кооперації в Галичині і на півн.-зах. землях.

Б. Роди кооператив: споживчі (чисті), споживчо-господарські, кредитові, ріжні господарські (кооперативи продуцентів). Обєднання кооператив (2 роди союзів: фахові і організаційно-ідейні). Які є головні союзи у нас. Система централістична і федеративна в кооп. організації. Універсальні і спеціяльні кооперативи.

В. Як з бігом часу викристалізувалося розуміння мети кооперації: характерні риси кооперативи; її ріжниця від капіталістичного підприємства. Рівність голосів, невеликі уділи, неподільність кооп. майна, обслуговування тільки членів, розділ надвишки в міру оборотів членів, а не в міру вложеного капіталу, солідність в обслузі, демократизм в управлінні, стремління до обєднання в великі союзи. Остаточна ціль кооперації: наладження безпосередніх зносин продуцентів зі споживачами з виключенням приватних посередників і кредитодавців; боротьба проти визиску праці у всіх його формах.

7. Кооперативне правознавство. (Програма мец. М. Корчинського). Кооператива в правнім розумінні та ріжниця від інших спілок. Про торговельні спілки. Формальности при заснуванні кооперативи. Членство. Уділ. Заява приступлення. Три роди відповідальности. Виключення, виступлення, смерть члена. Виплата уділів, реєстр членів.

Орґани кооп-ви; їх права і обовязки. Відношення між Н. Радою і Управою. Вимоги (позітивні і неґативні) для членства в Управі і Надз. Раді. Скликування загальних зборів і порядок нарад. Спосіб оскарження ухвал Заг. Зборів та хто має до того право. Заступлення Заг. Зборів через представників.

Значіння торгов. книг взагалі, і кооп-них зокрема. Приписи що до укладання білянсу і зужиття надвишки. Неподільний резерв. фонд, звороти, надплати. Покриття страт через доплати. РСУК і Кооп. Рада. Ревізія. Обовязки орґанів кооп-ви підчас ревізії і виконання поручень. Права Ревіз. Союзу на підставі його статута і статутів союзних кооп-в.

Розвязання кооп-ви, злиття кооп-в. Порядок ліквідації. Поступування що до доплат членів при конкурсі.

Права укр. мови в Польщі, окремо для Галичини, Волині, Полісся, Холмщини і Лемківщини.

Основні поняття з цивільного права: договір і вина, як підстави зобовязань. Купно-продаж, заміна, позичка, наєм, зокрема гіпотечний.

Вибрані питання з торгов. права: поняття купця. Торговельні чинности взагалі і про купно-продаж та коміс зокрема.

Про вексель, векслеве зобовязання; вексл. протест і процес. Практичні вправи з власним і переказаним векслем. Індос і дисконт.

Вибрані питання з банкового права, що дотичить установ дрібного кредиту.

Промисловий (оборотовий) податок. Поняття підприємства, промислове свідоцтво, підстава виміру („оборот") і висота податку. Зізнання про оборот. Відклики що до неправильних вимірів. Доходовий податок, підстава і висота виміру. Зиск білянсовий і зиск податковий. Звороти і надплати, пільги для кооператив. Податок від платень. Зізнання про дохід. Відклики проти неправильного виміру.

Рентовий податок. Пільги для установ дрібного кредиту. Стемплеві приписи і пільги для кооператив. Стемплювання векслів і касування значків кооперативами. Поняття рахунку і стемпльовання р-ів і скриптів. Стемплювання подань, прилог, подань на концесії і т. д.

Оплата на користь Ревіз. Союза і Повіт. Союза. З промислового закона: поняття промислу. Зголошення і концесія. Знесення пром. карти. Витяг із зголошення. Час торгу. Обезпечення на випадок недуги, нещасл. випадку, безробіття. Пенсійне обезпечення; праця неповнолітніх, умови про працю.

Міри і ваги та їх штампування (цехування). Лихва товарова і кредитова.

8. Організація і ведення кооператив. А. Статут господ.-спож. коопви (докладно). Правильники після підручника „Організація і ведення". Контроля в кооперативі. Закуп товарів, кооп. дисціпліна. Передача товарів крамареві. Відбір продуктів від крамаря. Збут продуктів. Урядження крмниці і кооп. дому. Обслуга покупців. Продаж тільки за готівку. Контроля закупів членами. Оплата праці і службова умова крамаря. Бюджет кооперативи. Товарове обтяження. Рівновага білянсу і ліквідність кооперативи.

Б. Статут районової молочарні. Правильник праці і діловодства в молочарні та службова умова молочаря. Контроля молочарні. Зносини з Маслосоюзом та завідування сметанковими стаціями. Переводження виплат членам за молоко. Рівновага білянсу і контроля ліквідности.

В. Статут райфайзенки. Правильники Управи і Надз. Ради. Правильник збирання ощадностей і уділювання позичок. Праця Контрольної Комісії. Фінансове керівництво, льокація фондів, зносини з центральною касою, рівновага білянсу і ліквідність.

9. Кооперативні рахунки і калькуляція. Систематичні вправи в чотирьох діланнях та рахунки дробами обох родів (приклади з практики кооперації). Вправи в додаванні в кольонках. Обчислювання відсотків взагалі і за певний час та при ріжних відсоткових стопах. Контролювання фактур (на практичних прикладах).

Наука калькуляції. Як приходимо до встановлення калькуляційної норми („накидки" з рації товарового обтяження). Межі накидок в добре веденім торгов. підприємстві. Накидки в споживчій торговлі взагалі і що до деяких родів товарів зокрема (в кооп. 1 ступня, в Повіт. Союзі, в краєвій гуртівні); накидки в молочарні 1 ступня, в молочарській централі. Накидка („маржа") в кредитовій кооперативі, її нормальні межі. Засада „низьких цін, великих оборотів". Практичне калькулювання фактур.

10. Книговедення. А. Для господ.-споживчих кооператив. Практичне поучення, як вести записи в книгах та як замикати окремі книги. Ціль

білянсу і рахунку страт і надвишок. Складання річного звіту. Основи амортизації. Засади розділу білянсової надвишки в кооперації.

Б. і В. Те саме, що до молочарського рахівництва, з додатком до Б: обчислювання товщевих одиниць та всіх технічних книг; і що до В: обчислювання відсотків взагалі та дочислювання відсотків до капіталу при капіталізації, ведення вкладкових книжечок та діловодства дрібної ощадности.

11. Кооперативне листування. Замовлення товарів у Союзі, кредиту в Центр. Касі. Фактура. Оферта та її правне значіння. Правне значіння торговельного листа. Перевозовий лист, грошевий переказ, чек. Практика з векслем (закуп погноїв в Союзі на вексель, закуп вугля, есконт векслів в Центр. Касі). — Протокол засідань Управи, Заг. Зборів. Переховування листування і актів; книга входу і виходу письм. Складання річних звітів. Листування з РСУК в справах ревізії, вкладок і т. д.

12. Товарознавство і уряджження крамниці. Відомости про пізнавання якости головних товарів і продуктів, які ведуться в наших коопвах. Практичні вказівки, як їх набувається, консервується і укладається в крамниці.

13. Статистика. Які завдання статистики взагалі, а кооперативної зокрема (пізнання фактичного стану, поступу чи упадку та дослідження цих явищ). Закон великих чисел. Вага точного виповнювання статистичних квестіонарів. Практичне виповнювання статистичного листка РСУК.

Коли не можна влаштувати 3-місячного курсу, можна в крайнім разі урядити курс коротший, однак найменше:

II. 6-ТИЖНЕВИЙ КУРС ВИШКОЛУ.

(Обіймає 36 робочих днів по 9 год. денно = 180 год. до полудня і 36 год. попол.)

Плян навчання:

1.	Кооперація в звязку з народнім господарством		36
2.	Укр. відродження		6
3.	Українська мова і правопис (попол. в 1 тижні)		6
4.	Кооп. правознавство (кооп. закон, адмін. приписи, податки, вексель)		12
5.	Організація і ведення госп.-спож. кооперативи (статут, правильник тоговельного завідування кооперативою, закупно і продаж контроля над крамарем, контроля Надз. Ради)		12
6.	Організація і ведення молоч. відділу при спож. кооперативі		9
7.	Кредит і райфайзенки (правильник)		6
8.	Товарознавство, консервація товару і уряджeня крамниці		12
9.	Кооп. рахунки і калькуляція (в першім тижні)		18
10.	Книговедення госп.-спож. відділу	72	
	„ молочарського відділу	6	
	„ райфайзенки	6	84
	(молоч. і райфайзен. по закінченні спож.)		
11.	Кооперативне листування і канцелярія (по полудні)		12
12.	Культурні і освітні завдання кооперативи		6
			216

Такі предмети як рахунки і книговедення повинні йти в перших годинах зраня.

Пообідне заняття зачинається одною годиною науки і зараз після того екскурсія до кооперативи (ПСК.) або, коли це неможливе, вільне повторювання зі слухачами матеріялу, що власне береться, але без якогось примусу і поза дисціпліною (семінарійна форма).

По двох приблизно тижнях належить виділити окремо тих слухачів, з яких зможуть вийти книговодці і з ними в пополудн. годинах більше переробляти цей предмет; решту слухачів в пополудн. годинах висилати на крамарську практику в кооперативах (ПСК).

Пояснення до предмету ч. 1. (Кооперація).

Блища диспозиція цього предмету: I) Механіка народнього господарства: продукція, обмін, кредит, спожиття. Основні типи господарювання в промислі і с. господарстві. Торгівля товарами і роди посередників. Механізм творення цін. Кредит і банки. Капіталістична засада зиску і солідаристична засада добра загалу.

II) Початки кооп. руху на Заході. Рочдельська система і розвій спож. кооперації на заході. Райфайзен і його засади. Хліборобська кооперація в Данії. Суть кооперативного руху, його основні ріжниці від капіталізму; головні організаційні принціпи кооперації. Роди кооператив.

III) Початки кооп. руху на Вел. і Зах. україн. землях. Сучасний стан коперації на всіх укр. землях. Основні галузі зах. укр. кооперації, їх сучасний стан та система будівництва (союзи і централі).

IV) Економіка укр. земель під Польщею (головні галузі господарства). Економіка даного госп. району та завдання кооперації в цім районі в ділянці продукції, обміну і кредиту. Ідеал скооперованої громади (повіта, краю).

Пояснення до інших предметів.

Програма викладу як на 3-місячнім курсі, тільки не так подрібно. В предметі ч. 12 обмежитися до історії укр. відродження, згадавши коротко давніші часи.

III. 2-ТИЖНЕВИЙ КУРС ДОШКОЛУ КНИГОВОДЦІВ.

(13 днів по 7 год. денно).

1. Кооперація 6
2. Укр. відродження 4
3. Організація і ведення кооператив 12
4. Кооперативне право 12
5. Кооперативні рахунки і калькуляція 12
6. Книговедення і білянсування:
   а) господ.-споживче . . . . 20 год.
   б) молочарське . . . . 10 „ } 40
   в) райфайзенки . . . . 10 „

(Замітка: рахунки з книговеденням разом 52 год., це є по 4 год. денно).

7. Ведення канцелярії (листування, протоколи, річне звідомлення, переховування писем) 4
8. Культурні завдання кооперації 2

Разом год. 92

Блищі пояснення:

1. *Кооперація.* Рочдельці та їх принціпи. Райфайзен і його засади. Кооперація самообороною слабих проти визиску з боку торговельного капіталу і кредитодавців. Розвиток кооперації на Україні (2 год.).

Які є роди кооператив взагалі, а у нас зокрема. Які є у нас кооперативні союзи та їх взаїмовідношення (2 год.).

Чим кооператива ріжниться від капіталіст. підприємства. Коли вона перестає бути кооперативою? Товарові звороти, рівність членів, неподільне майно, обслуговування тільки членів.

2. *Українське відродження*: Від Котляревського і Шашкевича, через Шевченка, Драгоманова і Франка до масового національного руху на початку XX стол. Початки освітнього і економічного руху серед мас. Розвиток нац. письменства і науки. Революція 1917 р. і укр. держава на Вел. Україні і в Галичині.

Звязок між нац. відродженням і розвитком кооп. руху.

3. *Організація і ведення кооператив*: Знання статута госп.-спожив. кооперативи і райфайзенки. Правильники госп.-спож., молоч. і кредитових кооп-в. Контроля з боку Надз. Ради.

4. *Кооперативне право*: Головні части з кооп. закона, податкові приписи (докладно), стемплеві оплати, вексель (досить докладно) з практичними вправами. Взоруватися на програмі для 3-місячного курсу.

5. *Кооп. рахунки*: а) 4 ділання, дроби, обчислення відсотків в приміненні до потреб кредит. кооп.; б) наука про калькуляцію — як в програмі 3-місячного курсу.

6. *Книговедення* — як на 3-міс. курсі.

7. *Ведення канцелярії* — теж саме.

8. *Культурні завдання кооперації:* Завдання кооперації в селянськім господарстві, в організації перерібки і збуту сіл. продуктів. Освітня праця при допомозі кооперативи. Нар. доми, читальні, бібліотеки, амат. гуртки, жіночі секції і гуртки молоді. Пропаґанда ощадности при кооперативі. Народні святкування і підпирання загально-народніх культурних справ. Організація взаїмної допомоги членам (асекурація худоби, допомоги в разі безробіття, недуги і под.).

IV. КУРС ДОШКОЛУ КРАМАРІВ.

6 днів по 9 годин (з практикою).

1. Засади кооперації (теорія і організація). 6
2. Товарознавство, консервація і обезпечення товарів 12
3. Гиґієна і санітарія, урядження в крамниці. 3
4. Рахунки і калькуляція фактур . . . . } 12
5. Рахівництво крамаря . . . . }
6. Господарка в крамниці. 6
7. Обслуга покупців (практично) 12
8. Службова умова і суспільне положення крамара 3

Блищі пояснення:

До 1. Виклад рочдельських засад: продаж за готівку, ринкові ціни, добра якість товару, товарові звороти і надплати, рівність голосів, перехід до власної кооп. продукції. Схема укр. кооперації та союзне будівництво. Кооперат. дисципліна. Мета кооп. руху: боротьба з посередництвом в торговлі і кредиті. Основні елементи статута. Крамар як пропаґатор кооп. ідеї.

До 2. Лише ті товари, які у нас водяться. Додати: про обезпечення від влому. Що таке товарове манко.

До 3. Вимоги що до льокалю: його забезпечення, чистість, сухість, дезінфекція; відділення легкопсуючихся, вонючих і набираючих вогкість товарів. Модель взірцевої крамниці і кооперат. дому. Розположення товарів, декорація стін, виставового вікна. Зовнішній вигляд і поведінка самого крамаря. Клюбовий льокаль при крамниці. Проти продажі алькогольних напитків. Як виглядає кооп. склеп у других народів.

До 4 і 5. Чотири ділання і проценти. Ведення лядового денника і контроля закупів. Рахунок трафіки. Книжка замовлень, господ. видатків, книга лядових довжників. Записування продуктів. Перевірка фактур і калькуляція. Перебирання товарів і передача продуктів. Інвентура і поведення при ревізії. Як крамар може себе сам контролювати.

До 6. Правильник крамаря. Запас товарів і вчасне їх замовлювання. Контролювання справника що до джерел закупу товарів. Обсервація ринкових цін. Низькі ціни, великі торги. Конкуренція приватників і боротьба з нею. Плянова організація скупу яєць і збіжа. Боротьба з боргуванням. Стягання боргів, коли і як? Коли манко є оправдане?

До 7. Засади доброї поведінки і чемности. Крамар має приєднувати нових членів кооп-ві; поведення з дорослими і з дітьми. Крамар дбає про добру опінію кооперативи. Солідність у мірі і вазі. „Покупець все має рацію". Поведення з некультурними покупцями. Час торгу і його додержування.

До 8. Зміст правильника для крамаря (в книжці „Організація"). Форми оплати праці крамара. Службова умова і кавція. Права і обовязки крамаря відносно управи. Суспільна позиція крамаря. Крамар мусить дбати про честь свого стану. Крамар повинен дбати про кооперативу, як про свій варстат праці. Кооператива повинна дбати про крамаря, як суспільного робітника. Соціяльне обезпечення (від недуг і випадків).

V. КУРС ДОШКОЛУ СПРАВНИКІВ.

(5 днів по 9 годин).

1. Кооперативні засади і цілі. (Рочдельські принципи. Боротьба з посередниками. Остаточна мета кооперації) 4
2. Кооп. організація (роди кооп-в, завдання кооперативи на селі; кооперативний накуп і збут; кооп. перерібка продуктів; спілкові машини; союзне будівництво у нас; централі та їх завдання) . . 4
3. Статут і правильники (також молочарські) 4
4. Податки, оплати до союза; вексель 4
5. Рахунки, калькуляція; читання білянсу, складання р. звідомлення, загальна організація в бухгальтерії 12

6. Контроля склепу, молочарні і каси 6
7. Товарознавство, урядження склепу і санітарія 6
8. Обходження з персоналом і з членами кооп-ви 2
9. Культурні завдання кооперативи (кооп. бібліотека, часописи, жіноча секція, діточий гурток, відділ дрібної ощадности і т. д. . . 3

Замітки: Навчання контролі (предмет ч. 6) може мати місце аж в послідніх днях курсу. Що до змісту окремих предметів гл. курс для книговодців), тільки скорочено. Треба тямити, що справник є не тільки торговельним референтом (закупщиком), але й керівником кооп-ви (як економічним, так і ідейним), отже мусить мати основні знання як торговельні, та адміністраційні, так теоритичні.

VI. КУРС ДОШКОЛУ СКАРБНИКІВ.

(2 дні по 9 годин).

1. Кооперативні засади 2
2. Рахунки, контроля фактур, калькуляція 4
3. Касові асиґнати 2
4. Касова книга 4
5. Вексель 3
6. Читання білянсу 3

VII. КУРС ДЛЯ ЧЛЕНІВ НАДЗ. РАД.

(3 дні по 9 годин).

1. Кооперативні засади і організація (статут і схема нашого кооп. будівництва) 4
2. Загальний погляд на книговедення (госп.-спож., евент. молочар. і кредитове) 12
3. Калькуляція і контроля фактур 2
4. Контроля склепу і протокол контролі 4
5. „ молочарні „ „ 2
6. „ кредит. кооперативи „ 3

Замітка: Наука контролі приходить аж по науці книговедення і калькуляції.

* * *

Підручники і лектура. Дуже важно, щоби всі слухачі на всіх родах курсів, мали в руках потрібні підручники (Кооп. буквар, Книговодство Стернюка згл. Храпливого, Райфайзенку Коберського, Організацію госп.-спож. кооп-ви, Кооп. календарець.) Треба теж заохотити до читання загальної кооп. літератури (Читанка про лихварів, Роб. Овен, На зустріч майбутности, брошури Гаврилка). Друки до навчання книговедення достарчає РСУК.

Важно теж, якою методою користаємося при навчанні. Найкращою є метода розмов. Чим курс коротший, тим більше уваги треба звертати на розмови і дискусії зі слухачами. Слухачів належить трактувати як товаришів-кооператорів; це їх дуже осмілює і відразу навязує нитки симпатії між лектором і слухачем; в наслідку того більше довіря до лектора, більша охота його слухати, більша інтенсивність у праці.

Кожну вільну хвилину поза теоретичним навчанням належить використати для екскурсій до кооператив і практичного навчання за лядою в молочарні, в складі, на залізниці і т. д.

На закінчення курсу належить обовязково улаштувати іспит (перевірку знання). Це підносить настрій слухачів. Можна теж видавати посвідки з курсу. Безумовно це мусить мати місце на 3-місячнім курсі, щоби така посвідка могла послужити курсантові документом при підшукуванні праці. У висліді іспиту на тім курсі належить кваліфікувати слухачів: а) як здібних до книговедення, б) як здібних бути крамарями, в) як здібних бути помічниками книговодця, згл. крамаря.

Добре є також на кінці кожного довшого курсу улаштувати між курсантами безіменну анкету, після взірців, які були друковані в „Кооп. Республиці" і висліди анкет надсилати до РСУК. Ці анкети дають цінний матеріял для студіювання недомагань в організації курсів.

К. Коберський.

З життя української кооперації.

Положення української кооперації в Сяніччині за рік 1928.

Реферат на кооп. анкеті в дні 1. 6. 1929.

Після останнього державного перепису числить Сяніцький повіт 129 громад, в тім 36 польських, а 93 українських. Населення 88.676 душ.

Р. С. У. К. має в евіденції 29 кооператив а в тім 2 (Новосільці і Мощанець) нечинні, решта, т. є 27 чинних. Це господарсько-споживчі кооперативи числом 26. і 1 (в Загірю „Ослава") кредитова. Правда, в році 1928 повстала ще одна кредитова кооператива »Сян« в Сяноці, але і цю кооперативу ми не взяли до цего зіставлення.

До зіставлення увійшли числа, стверджені на підставі ріжних білянсів за рік 1928. Одержані таким способом дані, що відносяться до поодиноких кооператив, і суми загалу 26 кооператив в повіті виказують слідуюче:

Час існування. Кооперативну діяльність розпочали поодинокі села Сяніччини ще з кінцем 1924 р. До того часу сягає початок кооператив в Добрі Шляхоцькій, Гломчі, Військім а також в Волі Миговій, бо хоч ця місцевість положенна в ліським адміністраційнім повіті, однак торговельно не має нічого спільного з Ліськом (так само кооперативи в Монастирці Великім, Середнім Кальниці і Чашині.) Решта кооператив повстала в 2-ій половині 1926—1927 року. В 1928 р. основано кооперативу у Великополі і в Радошицях. Так отже початок кооперативної праці приходить в Сяніччині, щонайменше три роки пізніше, як в других повітах.

Члени. Взяті до зіставлення кооперативи числять 1951 душ членів в тім 170 жінок. Це значить, що на кооперативу припадає 75 членів, в тім

6 жінок. На І місці стоїть в нашому районі що до кількости членів Воля Мигова (183), Одрехова ГСК. (159), Радошиця (118), Добра шляхочська (108). Що до кількости приєднаних жінок черга така: 1 Добра шлях. 26 жінок, 2) Одрехова Г. С. Кооп. 17. 3) Бонарівка 15, Радошиці 13 жінок.

Коли порівняти нашу пересіч з пересічю всієї зак. укр. кооперації з року 1927 р., де число членів виносило на одну кооп. 128 (у нас 75 членів), то побачимо, що до загальної пересічі нам ще бракує 45 членів на кооперативу.

Коли число населення, серед якого працюють українські кооперативи, порівняємо з загальним числом населення повіту (88.676) то вийде, що досі тільки 22% населення повіту має можливість стрінутися з собі близькою українською кооперативою.

Коли порівняти кількість членів в кооперативах, які маємо на оці, з приблизною кількістю самостійних господарств в тих місцевостях, то вийде, що ледви $^1/_3$ українського населення уважала за відповідне вступити в члени кооперативи; решта стоїть осторонь.

Правдою є, що 26 кооператив не обіймають своєю діяльністю всіх 93 украін. громад. А як що вони може ще де і є основані, то досі не належать до Р. С. У. К. і тому про них не можемо нічого тепер сказати.

Власні фонди. Взяті до зіставлення кооперативи виказують з кінцем 1928 року на запаснім фонді 27.523·43 зл., т. є пересічно на кооп. 1.058·59 зл. На уділах загальна сума 12.487·43 зл., т. є пересічно на кооп. 480·28 зл., що разом становить на 26 кооператив 40.010·86 зл. або на кооперативу 1538·87 зл.

Коли порівняти пересіч сяніцького району, а саме 1538·87 зл. з загальною пересічю зах.-української кооперації з 1927 року, яка виносить 1516·60 зл. (це є на уділах 547·10 зл., на запаснім фонді 969·50 зл.), то побачимо, що наші кооперативи подбали про це, щоби цю пересіч задержати, а зглядно перевищити на зл. 18·27 на одну кооперативу.

Відносно самої квоти уділів випадає на члена в Сяніччині пересіч 6·34 зл. і та пересіч є вища від пересічі загалу укр. кооп. з кінцем 1927 року на 0·34 зл. на одного члена.

26 кооператив сяніцького району виказують на запасному фонді і уділах суму 40.010·86 зл. Чужих фондів було 51.171·86 зл. Отже відношення власного майна до чужого буде як 1 : 1·27. Коли поглянемо в статистику з 1927. р., яка виказує відношення власного майна до чужого як 1 : 1·70, то побачимо, що і тут не є наше відношення вище, а нище на пересіч на одну кооп. 343·10 зл., або загально 0·50%.

Поміщення власних фондів. Власний маєток кооперативи Сяніччини роздали на кредит лядовим довжникам. Роздали навіть поверх того на 0·96%, тому що стан лядових довжників виносить 41.401·74 зл., а власний маєток (уділи і зап. фонд) 40.010·86 зл., це є 1.390·88 зл. більше, або на одну кооперативу 53·49 зл. Цю надвишку побрали кооп. з чистого зиску. Отже можна сказати що весь свій гірко запрацьований маєток роздали лядовим довжникам. На одну кооперативу випадає пересічно товарового боргу 1952·38 зл. при пересічі власного маєтку 1538·88 зл. Найбільше роздали кооперативи: Воля мигова — 7025·44, Босько — 4313·80 зл., Улюч — 2996·57 зл., Репедь — 2617·71, і тд.

Фонди на ведення підприємства. Роздавши власні фонди в кредит, мусіли кооперативи на купно товарів затягнути довги. Затягнули готівкового кредиту чи то в свойому селі, чи як підпомогу від Лемківського Союза

Кооп-в на суму 25.901·22 зл., а товарового в Нар. Торговлі і приватних купців на 25.270·64 зл., разом на 51.171·86 зл. Це становить в пересічі на одну кооперативу готівкового кредиту 1078·36 зл., товарового 1052·24, або разом зол. 2131·30. Коли порівняємо зі статистикою з р. 1927, де пересіч виносила 2.474·40 зл., то побачимо, що і тут наші кооперативи не перевищили цієї пересічі.

Торги. За цілий 1928 рік 26 кооператив уторгували за товари 363.941·40 зл., а за продукти 79.394·65 зл. Становить це на кооперативу місячно 1213·14 зл. за товари і 287·65 зл. за продукти, разом 1500 зл. 80 гр., або річно враз з продуктами 18.009·59 зл. — В порівнанні з торгами 1927 р., які мали східні кооперативи, наші кооперативи торгують на 23% менше.

Пересічний денний торг виносить на одну кооперативу 41·16 зл.

Висліди господарки. Надвишка брутто в 26 кооп. виносить за 1928 рік зл. 48.433·18.; пересіч на одну кооп. 1862·81 зл.; чиста надвишка виносить 15.940·01 зл.; на одну кооп. 797 зл.

Пересічне обтяження виносить 14·38%!

Накуп товарів. За рік 1928 накупили кооперативи товару на загальну суму зл. 348.531·19., так що на одну кооп. випадає річно 13.941 зл. 24 ґр. або місячно 1006·71 зл. З цього дали торгувати Нар. Торговлі у Сяноці зл. 106.151·03. Решта, це є 242.764·14 зл., попала в руки приватних купців. Правда, є кооперативи, які віддалені на 60—140 км. і їм за далеко побирати в »Н. Т.«; далі, коли відіймемо суму за накупи ґалянтерії, заліза і печива, яких то товарів »Н. Т.« не має, всеж таки лишиться поважна квота, яка попала у приватні руки.

Роди підприємства. Всі кооперативи сяніцького повіту торгували товарами першої потреби і ґалянтерією, та вимінним шляхом набували і збували продукти, головно яйця.

Трафік було в цьому році у нас 4. а саме: Монастирець, Босько, »Мадарашівка« Одрехова, і Бонарівка.

Недвижимости. Недвижимости мають тільки дві кооперативи »Поміч« Босько і »Мадарашівка« Одрехова.

Движимости. Движимости це головно склепове урядження, яке виказує в цілому районі вартість у зл. 7859·29, або на кооп. 340·74 зл.

Страти. На 26 кооп. в 1928 році, 20 має надвишки 15.940·01 зл., а 6 має страту на суму 4912·13 зл. Страта ця буде менша на яких 2000 зл., яку суму в тому році крамарі повирівнювали.

Товарові звороти. На 26 кооп. 11 призначило з чистої надвишки товарових зворотів для членів на суму 4813·01 зл.

Вивінування своїх централь. Лише 17 кооператив вважали за обовязок вступити в члени Л. К. С. і Н. Т. в Сяноці. Вони вплатили разом на уділи квоту зл. 425·00.

Манка товарові. В році 1928. на 26 кооператив стверджено манка на суму 990·10 зл.

Ю. Кіґічак.

Перший Краєвий Зїзд кооперативних інструкторів і організаторів. В днях 30. і 31 жовтня відбувся перший Краєвий Зїзд кооперативних організаторів-інструкторів при участи 83 осіб з 45 кооп. осередків. Зїзд, як бачимо, був обісланий дуже численно, бо всіма кооп. осередками з краю, що свідчить про те, що скликання такого зїзду (думку про це ми піднесли ще в 1928 р.

на сторінках нашого журналу) відповідало пекучій потребі життя. Підтвердив це також надзвичайно живий і діловий перебіг самого зїзду.

Праці зїзду обняли чотири більші справи: 1) калєндаріюм праць організац. відділу ПСК; 2) техніку праці організац. відділів; 3) кооперативне навчання; 4) справу зміни статута повіт. кооп. осередків. Над рефератами, які виголосили: дир. О. Луцький, інж. О. Ольховий, мец. М Корчинський і др. К. Коберський, переведено широку дискусію, в якій місцеві кооп. робітники ділилися своїми поміченнями і методами роботи. Як предложений референтами матеріял, так промови дискутантів внесли чимало нового і причиняться напевно до вишколу кооп. робітників та спонукають не один осередок до оживлення праці та введення у себе досвідів інших осередків. В цій живій виміні думок вбачаємо найбільшу цінність зїзду. Зїзд не голосував формально над тезами, тільки президія формулувала у свойому резюме ті опінії, які переважали в дискусії. Так зібрані рішення зїзду (надруковані у ч. 45 ГКЧ), як предложені референтами матеріяли (калєндаріюм, плян обслідування кооперативи, зразкові програми кооп. курсів) стануть практичними вказівками для кооп. робітників в краю. Формально їх приняла до відома також Рада РСУК.

З кооперативного світа.

З моєї подорожі до Південнославії.

Південнословянська кооперація, не зважаючи на те, що вона лежить на півдні Европи, а не на сході її чи де небудь в Азії дуже мало відома европейській пресі. До війни, ведена М. Авpамовічем, котрий бував і на міжнародніх кооперативних зїздах, сербська кооперація подавала великі надії. Виходячи зі сербської патріярхальної родини — »задруги,« Др. К. Мундінґ присвятив їй і сербській кооперації ряд статей, надрукованих в 1914 р. в органі Швайцарського Союзу споживчих товариств »Schweizer. Konsumverein«. Сербську патріярхальну, як родинну, кооперацію Др. Мундінґ уважав за чисто словянський твір, протилежний до зах.-европейського індивідуалізму, що є прекрасним фундаментом для розвитку сучасних форм кооперації.

Війна тяжко вдарила по сербській кооперації, головно в сільську кредитову. По війні сербська кооперація не могла довго прийти до себе. Виявилося, що кооперація нових, приєднаних округ — б. терену воєнних подій — знаходячись під безпосереднім впливом німецької кооперації, краще зберіглася. З цих причин, а також тому, що сербська кооперація потерпіла матеріяльне і моральне пониження, обєднання всеї південнословянської кооперації, відбуваючись під її проводом, проходило болюче і дуже повільно та ще й досі не закінчилося. Словінська кооперація й тепер міцніша й ріжноманітніша від сербської. Місто Любляни та його околиці творять видатний кооперативний осередок з кількома союзами, центральними банками, споживчими товариствами, кооперативною школою, кооперативною фабрикою для виробу безалькогольних напоїв з овочів (під впливом сербського протиалькогольного руху) і нарешті другою кооп. фабрикою для виробу цвяхів, шруб і под. металевих виробів.

Координації і обєднанню південнословянської кооперації перешкаджає також відсутність загальновизнаних в цілій країні авторитетних провідни-

ків. Бувший вожд сербського кооперативного руху М. Аврамовіч, заслуги котрого визнає й теперішній Головний Союз сербських с. г. кооператив, захопився один час політикою, став послом а потім втратив значну частину свого впливу на кооперацію завдяки тяжкій недузі. Він не був уже в стані працювати, як раніш, оточуючи себе людьми, що не були віддані кооперації. Виникла запекла боротьба молодих кооператорів з кооператорами, веденими Аврамовічом. М. Арамовіч з допомогою поліції усунув нову дирекцію Союзу. Суд одначе став на боці нової дирекції і Аврамович зі своїми небогатьма прихильниками мусів відмовитися від думки панування в Союзі.

Нова дирекція з І. Протічом, М. Николічом і В. Джорджевічом на чолі організувала Кооперативний Зїзд на 18 і 19. вересня, котрий зібрав не тільки понад 2000 селян-делеґатів, але й цвіт південнословянської інтеліґенції. Зїзд Головного союзу сербських Сільсько-господарських кооператив відбувався у великій салі Нового Університету в присутности представників уряду, цілого ряду кооп. організацій та Університету*).

Кооперативний зїзд закінчив епоху бурхливух зїздів і розколів та відчинив новий спокійний і органічний період кооперативного руху, ставшого в Південнославії не тільки модним, але й національним ділом, чому не мало сприяє те, що інтереси преси й населення не поринають цілковито в політиці. Так, найбільш поширений білгородський орґан — »Політика«, редактором котрого є кооператор Др. М. Гавриловіч, містить передовиці про кооперацію і другі питання культури.

До зїзду була виготовлена нова статистика південнословянської кооперації, з котрої ми беремо слідуючі дані. З кінцем 1927 р. в Південнославії було 4.344 кооператив і 36 кооп. союзів. З того числа 3.408 кооператив після роду діяльности поділялися так:

Кредитові кооперативи	2.476
Збуто-постачальні і споживчі кооп-ви	979
Сільсько-господ. товариства, як кооп-ви	323
Молочарські й сироварські кооп-ви	105
Реміснвчі й робітничі виробничі кооп-ви	60
Скотарські й луківничі кооп-ви	58
Будівельні і житлові кооп-ви	50
Єлєктричні кооп-ви	44
Рибальські »	36
Машинові »	34
Кооп ви для охорони здоровля	30
Винарські кооп-ви і спілкові пивниці	28
Кооп-ви для виробу ростинного масла	15
Инші кооперативи	70

До цих инших кооператив належать: млинарські, для збуту хліба, пасічничі і т. д. Разом в кооперативах числиться понад 500.000 членів. Як що до загального числа кооператив додати ще й сільсько-господарські товариства, основані на підставі закона з 1925 р. про сільсько-господарський кредит, то число кооператив досягне 6.000. — Суто споживчих кооператив в Південнославії немає. Як видно з таблиці, це — сільські універсальні споживчі кооп. товариства. Цих 300 кооператив одержало в 1927 р. 3.600

*) Далі автор переказує зміст предложених доповідей, промов і дискусії учасників зїзду. На жаль, за браком місця ми приневолені цю частину статті ш. автора опустити.— *Ред.*

тис. чистої надвишки, з котрої 60% пішло на товарові звороти (Rüknergutung), а 40% до резервового фонду.

Що до союзних організацій, то єдиного усталеного типу їх немає. Існує більша кількість мішаних союзів, обєднуючих кооперативи ріжних видів і виконуючих ріжні функції. Помітно одначе стремління до спеціялізації. Так Головний Союз сербських сільсько-господарських кооператив у Білгороді утворює три фахових союза: кредитовий, закуповий (головно для споживчої кооперації) та виробничий. Обєднуючим осередком всієї південнословянської кооперації являється »Головний Кооперативний Союз в королівстві С. Х. С. в Білгороді«, до котрого належать тільки союзи і котрий являється інструкторсько-ревізійно-репрезентаційним осередком.

Наведемо також цифри з діяльности деяких головних союзів та обєднаних у них кооператив: Головний Союз сербських сільсько-господарських кооператив в Білогороді має власний дім, подвіря котрого завалено плугами німецького виробу, що ними Союз постачає своїх членів. Союз цей обєднує 1977 кооператив і має загальний оборот у висоті 704.682 тис. динарів зі сумою уділеного кредиту 18.859 тис. динарів і сумою вкладок 18.820 тис. динарів. — Центральний Союз хорватських сільсько-господарських кооператив у Загребі (Agran) обєднує 310 кооператив з загальним оборотом 433.062 тис. динарів зі сумою уділеного кредиту 4.164 тис. динарів і зі сумою вкладок 16.288 тис. динарів. — Кооперативний Союз (для Словенії) в Люблянях обєднує 524 кооператив з загальним оборотом 531.470 тис. динарів зі сумою уділеного кредиту 49-316 тис. динарів і сумою вкладок 117.795 тис. динарів. — Крім цих трох Союзів існує ще 11 більших Союзів.

В числі цих 11 союзів находиться Союз закупових кооператив державних службовиків в Білгороді, котрий ми одвідали. Цей Союз засновано в 1920 р., коли міністр фінансів Др. Стояновіч, кооператор, під впливом нужденного стану державних урядників радив їм засновувати кооперативи. В той час було біля 20 таких кооператив. Тоді уділено було 1 міліон динарів для розвитку урядничих кооператив, але в заміну за це задержано урядникам виплату 10% додатку до платні на дорожнечу. Хоч наслідком протесту службовиків цей додаток пізніше був привернений. Тепер Союз нараховує 86 урядничих кооператив з загальним оборотом 326.022 тис. динарів і сумою уділеного кооперативам кредиту 29.331 тис. динарів. Найбільша урядничa кооператива знаходиться в Білгороді з 7 тис. членів. Загальне число членів урядничих кооператив разом з урядниками залізниць досягає 60 тисяч. Союз має власні підприємства, приміром млин в Аді з денною продукцією 3 ваґони. Збіжа до перемолу набувають в сіл.-господарських кооперативах. Кр м закупових урядничих кооператив існує також 14 кредитових і 6 будівельних урядничих кооператив. В Білгороді є дві таких урядничих кооперативи; одна з них побудовала 21 домів. Союз закупових кооператив державних службовиків є членом Головного Кооперативного Союзу.

Ми оглянули також оригінальну властивість південнословянської кооперації — кооперативи для охорони здоровля і Союз тих кооператив, оснований Д-ром Коїчом. Тепер рахується 45 кооператив для охорони здоровля з 13.000 членів. Ці кооперативи є районові; обслуговують 6—10 сіл. Кожна кооператива має свого лікаря, а більшість навіть сестер-жалібниць. Загальна ціль цих кооператив — уділювання помочі обєднаному в них населенню. Закладаються амбуляторії, аптеки, провадяться масові вщіплювання і т. д. Існує кілька санаторій, приміром, в Лазареві, яка коштує біля 1 міл. динарів. Крім медичної уділюється також санітарна поміч. Кооперативи стежуть

за правильним уставленням помийних ям, ям для обірника, переводять висушення болот і т. п. До обсягу своєї діяльности кооперативи вводять і організацію ветеринарних пунктів, в чому особливо зацікавлене селянство. Центральний гігієнічний інститут працює в порозумінні з Союзом кооператив для охорони здоровля.

Не зважаючи на недостачі і тертя в сербській кооперації, котрі належать вже до минулого, в скорому часі, як що не міська, то сільська кооперація дожене кооперативний рух чолових країн. Запорукою для цього є надзвичайна популярність кооперативної ідеї серед селянства. Це знають і політичні і другі діячі, що в ньому працюють, і в своїх промовах часто приобіцюють створення кооперативної держави. Ідея нового кооперативного устрою глибоко залягла в селянську масу, а треба мати на увазі, що, відмінно від селян деяких західно-европейських країн, південнословянські, а особливо сербські селяне не є індивідуалісти. Підтвердженням цього являються численні факти саможертви на користь спільних справ. Селяне безплатно будують доми для кооператив по охороні здоровля, помагають висушувати болота, доставляють ліс до будов; кооперація для них — своя родинна справа, своя поширена задруга. Повні довіря і взаємопомочі один до другого сербські та инші південнословенські селяне добре ставляться й до своєї інтеліґенції. В кооперативних організаціях працює кілька сот вчителів, кілька сот священників і богато міської інтеліґенції. Я говорю: міської, хоч ця інтеліґенція є номінально міською, тому що більшість міст Південнославії на окраїнах виглядають як села, бо в них провадиться садівництво. Південнославія являється одною з тих країн, котрі працюють над створенням нової сільської цивілізації.

Проф. Др. В. Тотоміанц
(пер. В. Л.).

Фінляндія є невелика країна, що лише недавно здобула свою державну самостійність. Але кооперативний рух в ній дуже добре розвинений. Найсташою кооперативою цеї країни рахується кооператива »ЕЛАНТО«, заснована 25 літ тому назад і на чолі якої вже довший час є пан ВАЇНО ТАННЕР, голова Міжнародного Кооперативного Союзу. Кооператива ця міститься в головному місті країни Гельсінґфорсі і нині має 230 крамниць, а крім того власні хлібо-пекарні, млини, молочарні, ковбасні, пивні, фабрики мінеральних вод, фабрики консервів. В січні місяці ц. р. кооператива святкувала свій ювілей відкриттям власного шестиповерхового будинку, де тепер міститиметься управління та головніші підприємства кооперативи. Участь в цьому кооперативному святі крім самого п. ТАННЕРА приймали — президент республики, міністри та багато народу. Кооператива нині обєднує 40.000 членів, або 50% населення міста.

Франція. Зріст кооператив в цій країні за останні роки був такий: в 1926 році було 3.500 кооператив, з яких 1.488 входили в склад кооперативного союзу а 2.012 було по за ним. В 1927. р. загальне число кооператив впало до 3.388. з котрих 1.455 обєднаних в союзі, а 1.933 по за союзом. Одначе це зменшення загального числа французьких кооператив не показує підупаду кооперативного руху, а походить в наслідок злиття кількох слабіших і блищих до себе 2—3 кооператив в одно міцніше обєднання. Таке явище приносить лише користь кооперативному руху, бо, як показують числа, у Франції в 1926 р. було 2.202.779 душ членів кооператив, а в 1927 їх стало більше на 10 тисяч, а саме 2.212.132. Приймаючи-ж на увагу, що кожний член кооперативи є членом родини, можна допустити, що у Франції з послуг кооперативного руху користується 8.000.000 населення, або 1 особа на кожних 5 французів. Про поширення кооперативного руху у Франції говорять

також дані про зріст оборотів від продажі в кооперативних крамницях. В 1926 році оборот виносив 2.934.773.861 франків, а в 1927 — 3.303.404.778 фр., або збільшився на 14%.

Характеристику французької кооперативної федерації подає Е. Поассон в своїй останній праці: »Політика французького кооперативного руху«. Він пише: »Національну федерацію характеризує незалежність у відношенні до всіх політичних партій і всіх релігійних видань. Так само її характеризує безоглядне перестерігання рочдельських засад, нарешті (це є остання її риса, котру федерація здобула від часу свого повстання) обіймає вона нині однаково як міську, так і сільську людність.

Швайцарія. Ні в одній державі кооперативна ідея не має такого поширення між народніми масами, як в Швайцарії. Союз швайцарських споживчих кооператив в Базелі, заснований ще 1890 року, обєднує 517 спож. кооператив, які мають 2.038 крамниць та філіялок. Число членів, що входять в ці кооперативи досягає 365.000 осіб. Загальний оборот в 1926 році виносив суму 280 міліонів швайцарських франків. В цих кооперативах працює 7.400 душ службовців, платня яких досягає 35.000 фран. річно. Після закінчення останнього операційного періоду в союзі роздано 14 міліонів шв. франків дивіденди своїм членам. Власне майно та паєвий капітал рівняється 32 міл. фр. Союз провадить не лише закупочні операції, а має також власне виробництво, власне видавництво книжок, власну друкарню та свій банковий відділ та відділ будівельний.

Будівельна кооперація в Швеції. В місті Стокгольмі почали ставити три величезні кооперативні будинки, які мають по 600—700 кімнат. Завдяки систематичним і добрим плянам та розрахункам праці ці помешкання будуть здаватись в найом за платню на 30% нищу, ніж то існує в місті. З боку модерности і культурних потреб ці помешкання поставлені з усіми придбаннями цівілізації та техніки, навіть, з радіо в кожній кватирі.

Театральна кооператива в Болгарії. Минулого року в болгарському місті Варна була відкрита цікава по своїй природі театральна кооператива. Метою цеї кооперативи є при допомозі спільної праці своїх членів артистів та артисток розвивати й удосконалювати театральне, музикальне та кінематоґрафичне мистецтво та підтримувати діяльність »Просвіт« в Болгарії.

Рибальська кооператива в Болгарії. В місті Сазополі вже другий рік існує кооператива рибалок, яка стремить організувати своє спільне рибальське підприємство найкращим та модерним способом і таким чином забезпечити своїм членам вищий заробіток. Кооператива нараховує 66 членів, що недавно покінчили школу рибальства в Сазополі. Все це захоплені кооперативною ідеєю юнаки. Кооператива має 600.000 левів власного капіталу та 1.250.000 левів позиченого. За минулу зиму кооператива зловила 442.000 рибискумбрії, яку продала за 1.800.000 левів, забезпечивши таким чином не лише повернення позиченого капіталу, а і заробивши суму, що дорівнюється всему капіталу кооперативи.

Ось маємо приклад, як добре організовані зусилля та дисціплінована діяльність кооператорів приносить щедру винагороду.

Кооперативні чайні плянтації. Дві анґлійські кооперативні централі — в Манчестері та в Ґлазгові спільно володіють величезними просторами чайних плянтацій в Південній Індії. Плянтації ці поширюються на 7.121 акрів і дають річну продукцію в останніх роках чаю на суму 3.864·796 англ. фунтів штерлінґів. Це велечезне, можна сказати, в цілому світі підприємство має всі модерні придбання для своеі праці та для поліпшення умов життя для робітників. Робітники користаються гігієнічними і приємними помешканнями, мають добре забезпечену медичну обслугу з 2 аптеками, дитячі притулки, школи і навіть власну трудову інспекцію. Дирекція сього кооперативного підприємства не щадить коштів на боротьбу з тамтешнім злом-хворобою малярії та робить все можливе, щоб робота цих нанятих робітників була як найлегшою, приємнішою і вигіднішою.

Кооперативні копальні вугілля. Анґлійський кооперативний союз придбав в 1928 році у власність камяновугільні копальні Schilbotte разом з інвентарем — 8 великих та 25 менших будов. Ця копальня має 31·5 міліонів тон вугілля.

Господарська хроніка.

Грошевий ринок

Курс доляра і инших валют. В часі між 18—23 листопада 1929 р. на варшавській біржі валют тенденція не була одностайна — спочатку ослаблена вона потім поміцнішала. Знижкували: фунти штерлінгів, французькі франки, бельги та італійські ліри. Поправилися швайцарські франки та чехословацькі кор.

Курс доляра ПАСД. виносив дня 23.XI. 1929 у Варшаві: 8·89—8·90 за 1 доляр. Запотребування валют спочатку зменшалося а потім до дня 23. XI. 29. зростало.

За інші валюти платили у Варшаві дня 19. X. 1929:

Англійські фунти штерлінгів (за 1 ф.)	43·48
Французькі франки (за 100 фр.) . . .	35·09 3/4
Швайцарські франки (за 100 фр.) . .	173·00
Чеські корони (за 100 кор.) . . .	26·43
Австрійські шилінги (за 100 ш.) . . .	—
Золотий карбованець у Львові . . .	4·60

Товаровий ринок.

Гуртові ціни за головні збіжа на визначніших світових ринках (біржах) в долярах за квінтал (q):

	Пшениця:		Жито	
	9-15.XI	16-22.XI	9-15.XI	16-22.XI
Берлін	5·33	5·58	3·86	4·04
Чікаго	4·21	4·51	3·81	3·91
Ліверпуль	4·71	5·04	—	—
Відень	4·46	4·53	3·52	3·52
Буенос-Айрес	4·03 1/2	4·27 1/2	—	—
Гамбург	4·50	4·91	3·83	—

	Овес:		Ячмінь:	
Берлін	3·71	3·81	4·62	4·62(бр)
			4·12	4·11(зв)
Чікаго	3·14	3·24	2·88	2·94(зв)
Ліверпуль	3·86	4·06	—	—
Буенос Айрес	2·63	2·59	—	—
Відень	3·12	3·08	4·35	4·35(бр)

На всіх світових ринка з виїмком деяких континентальних середньо-европейських ринків ціни ступали в гору — особливо на пшеницю й жито.

На польських торгах і біржах в часі від 9—22. листопада 1929 р. нанувала тенденція дещо міцніша від попереднього при невеликому зрості оборотів. Підносилися дещо ціни пшениці, жита, перемолового ячменю і вівса, особливо слідним було поліпшення цін у Львові: результати звороту заграничного мита при вивозі збіжа з Польщі.

	Пшениця:		Жито:	
	9-15.XI	16-22.XI	9-15.XI	16-22.XI.
Варшава	4·44 1/2	4·52	2·77	2·86
Познань	4·46 1/2	4·46 1/2	2·86 1/2	2·95
Львів	4·21	4·52	2·82	2·95

	Овес:		Ячмінь:		
Варшава	2·73	2·80	3·14 1/2	3·14 1/2	(бр)
			2·78	2·84 1/2	(зв)
Познань	2·53	2·58	3·09	3·02	(бр)
			2.86	2·91	(зв)
Львів	2·61	2·61	2·44 1/2	—	(зв)

Мука Тенденція стримана, настрій вижидання. Нотовано в днях 18—23 листопада 1929 р. за 100 кг.:

	пшенична 65%:	житня 70%:
Варшава	62·00—66·00	39·00—40·00
	(люксусова: 72·00—75·00)	
Познань	59·50—63·50	41·50 —
Львів	66 00—67·00	42·00—44·00

Каша. Нотовано у Варшаві дня 26. XI 1929. за 100 кг. в золотих: ячмінна I-й сорт—40 II-й сорт—39; перлова А—62; гречана палена—58—60, ломана—54. біла —60—62; краківська I-й сорт—78—106, II-й сорт—75—85; пшоняна I-й сорт—65—75, II-й сорт—57—60.

Фасоля. У Варшаві платили 26. XI. 1929 за 100 кг.. білої фасолі зл. 89—92, цукрової фасолі зл. 110. За горох. платили тодіж за 100 кг.: Вікторія I-ий сорт зл. 60—63., II-ий сорт зл. 52—60,: полевий I-ий сорт зл. 45—50., II-ий сорт зл. 36—40.

Ґрис. За 100 кг. франко стація Варшава дня 22. листопада б. р. в золотих: пшеничний грубий зл. 21.—22. пшеничний тонкий 17·50—18·00, житній 14·75—15·00. В Познані: пшеничний 18·50—19·50, житній 16·50--17·50. У Львові: пшеничний 15·25—15·75, житній без 14·25—14·75. Ціни звишкували.

Паша: 23. XI. 1929. Тенденція ослаблена. Нотовано за 100 кг у Варшаві в злотих за сіно конюшинове 16·00—18·00, звичайне 12·00—15·00, солома проста (житня) 11·00—13·00. В Познані сіно звичайне 8·00—9·00, пресоване 10·00—11·00; солома звич. 3·20—3·50, пресована 4·20—4·50. У Львові сіно І-ий сорт 10·00—12·00, ІІ-ий сорт 8·00—9·00; солома немолочена 12·00—13·00, молочена 7·00—9·00.

Макухи. Дня 23. XI. б. р. у Варшаві за 100 кг.: в золотих макухи ріпякові 33·25—34·25, льняні 44·00—45·00. У Львові тодіж льняні 41·00—42·00.

Яйця. На яйчарських ринках в другій половині жовтня при виразно зменшеній продукції і довозах панувала тенденція досить міцна, хоч попит і не був дуже великий. В першій половині листопада положення і тенденція спокійніші. Високі ціни впливають на зменшення консумції.

Німечина попит малий; не покриває предложення, в звязку з чим збут не тільки свіжих, а і корсервованих яєць не легкий; за одно яйце франко Берлін платять в феніках: німецькі важчі за 65 ґрамів — 20—21, польські нормальні 12—15.

Анґлія — завдяки високим цінам збут дуже тяжкий, за 120 штук в Льондоні платять в шилінгах і пенсах: польські блакитні 13/ червоні 10/9.

Австрія — тенденція знижкова, попит малий, пропозиція досить значна, у Відні за одно яйце в сот. австр. платять: польські свіжі 17—18,50, польські з холодильників 17—17,25, російські 19—20.

Польща — На краєвому ринкові товару не бракує, бо завдяки теплій погоді продукція не так сильно зменшена. Вивіз за кордон не дуже значний, бо на тамошніх ринках торгують головно товаром консервованим.

Львів — тенденція міцніша, ціни піднеслися майже на 1 дол. на скрині.

Тернопіль — положення спокійніше, за товар експортовий франко границя платить дол. 35·50—36.00.

Варшава — Союз молочарських і яйчарських кооператив нотує за 1 кільоґрам свіжих яєць зл. 4.

Сенчанин.

Як уряд попирає вивіз. Міністерства скарбу, промислу й торговлі та рільництва видало з цією метою роспорядок, який м. ин. передбачує: 1) знесення маніпуляційної оплати, побираної митними урядами при відправці краєвих вивозових товарів, не підлягаючих вивозовому митові і 2) знесення маніпуляційних оплат, побираних від заграничних товарів, вже доставлених, а пізніше повертаних за границю. Результатом розпорядження буде зменшення державних прибутків на суму більш 1-го міл. злотих.

Зворот мита експортерам масла. В звязку з підвишкою від 1-го серпня б. р. в Німеччині мита на масло експортоване з Польщі, (гл. »Кооп. К-ку за жовтень, ст. 411) зацікавлені круги в Польщі домагаються через промислово-торговельну палату перед заведенням контролі вивозу масла за кордон, впровадження звороту коштів-оплати згаданого мита. З цього приводу відбуваються в міністерстві рільництві наради. Усталено м. ин., що посвідчення на право звороту мита видаватимуться тими самими інституціями, котрі будуть уповноважені до перепроваджування контролі експортового масла. Оплата цих посвідчень виноситиме 1%, а найменше 2 злотих.

Бюро експорту збіжа і зворот мита. 14 ц. жовтня Союз рільничих організацій Польщі покликав до життя т. зв. Бюро експорту збіжа — як »спільний орган для продажі землеплодів, що має метою тіснішу злуку рільничо-торговельних обєднань і зцентралізування експорту збіжа«. Така є ціль новоповставшої в сферах рільництва інституції, її висловлено теж такою красномовною фразою: »координація творчих сил в центральній організації експорту збіжа«. — Які конкретні, блищі завдання ставить собі це бюро, яке росплянувало свою працю на довгу мету, і в чому полягатиме його творча праця? — Ходить про зламання теперішньої цінової крізи на внутрішньому збіжевому ринкові через відтяження його від надмірної подачі. Це можливе до здійснення тільки при züактивізуванні і посиленні вивозу за кордон краєвих запасів збіжа. Дарма, що вивозові мита вже знесено, вивіз є всетаки слабий з тої причини, що світовий ринок є перенасичений всякого роду збіжам. В Німеччині, що є головним ринком збуту для польського жита й котра завела охоронні мита на збіжа, запаси

жита є більші, як в 1928/29 році і ціни його є доволі низькі; таксамо представляється справа і щодо ячменю, кукурузи та инших збіж. Надії на збільшення цін не має жадної з огляду на можливість подачі у великих кількостях дешевого збіжа з Подунайської рівнини (Угорщина). Вивіз за кордон збіжа з Польщі при теперішній конюнктурі не поплачується польським експортерам. Його конюнктурний показчик сильно впав. Зробити вивіз поплатним, а через те добитися звишки внутрішніх цін збіжа до бажаного рівня — ось головне завдання, яке витичило собі тим часом експортове бюро. Щоб це осягнути, воно поставило ще блище завдання — »підготовку умов, в котрих булоб можливо розвинути широку експортову акцію«. І в цій власне підготовці умов малаби проявитися творчість тих скоординованих сил, про які вище мова. Але, як бачимо, полет і потенція цієї творчости є дуже слабі і обмежені зогляду на виразно згори висловлені, як звичайно, завеликі уповання на поміч уряду, який — мовляв — »цілковито в своїх руках« держить можливість створення тих умов. А поза тим вся многонадійна творчість звелася покищо до пропозиції »заведення в життя системи привозових свідоцтв«. Ця система полягає в тому, що експортер одержує від митного уряду посвідку на право привозу, за кожну тону вивезеного збіжа, яких будь товарів зі звільненням їх до певної висоти від мита. Тому, що ці посвідки видаватимуться на предявника і можуть бути відступлені, виходить, що держава даватиме експортерам укриті премії до висоти своїх митних привозових доходів. Експортери покриватимуть в той спосіб коштом держави видатки на оплату чужих мит і т. ч. дістануть можність безплатного вивозу збіжа до чужих країв, де воно завдяки цему продаватиметься по ціні краєвого збіжа. При такій комбінації, що властиво є »зворотом мита« і практикується вже при вивозі беконів з Польщі, експорт збіжа стане вигідним і гадають, що він оживиться а за тим прийде поправа сітуації на внутрішньому ринкові.

Що до розмірів проєктованої премії, то вона вже ухвалена і рівняється 4—6 зл. за 100 кґ в залежности від сорту збіжа.

Ухвала про зворот мита викликала богато коментарів і невдоволення на одній стороні, а на другій цілий ряд анальоґічних претенсій. Так експортери муки почали й собі домагатися звороту мита, а пекарі підвишки цін хліба. Експортерів збіжа не задовольняє розмір премії, бо вони сподівалися більшого.

В перших днях після впровадження в життя розпорядку про зворот мита, познанська біржа почала нотувати деяку звишку цін на збіжа, котра одначе не потривала довго. Вершка свого досягла ціна в дні 25. листопада, коли збіжа коштувало 28·25 зл. Після того почалася нова знижка, котра де далі поглиблювалася. Дійшло до того, що 29 XI б. р. ціна жита впала до 26·85 зл. Ця друга знижка виявляється т. ч. дуже поважною, виносячи зл. 1·50 на 100 кґ. Цікавим є той факт, що зниження цін сталася у Великопольщі, котра ґеоґрафічно є у кращому положенні, знаходячих у блищому сусідстві з заграницею, в догідніших комунікаційних умовах і мимо приділення їй найбільшої части експортового континґенту.

Участь рільництва в синдикаті експортерів безрог. В першій половині листопада б. р. відбулися надзвичайні Загальні Збори синдикату експортерів безрог, присвячені перебудові статуту установи. Старий статут змінено в тому напрямі, що-до участи в синдикаті допущено в більшій мірі як досі рільничі кола, котрі саме цього домагалися. Отже тепер рільництво заступлено одною третиною загального числа членів уділовців синдикату і дістало відповідну репрезентацію в керівничих орґанах цієї установи. Синдикат цей з чисто торговельної установи перетворився тепер в установу, котра витичила собі також инше завдання: розвій і раціоналізацію годівлі та розбудову мясного промислу.

Закуп помічних погноїв поважно зменшився протягом останніх місяців, рівняючи його висоту до тих же місяців минулого року. Упадок, наприклад, продажі суперфосфату в біжучому весіньому періоді виносив біля 25.000 тон, а з дочисленням до цієї суми вивозу за кордон він обчислюється на 40.000 тон. Причиною є те, що рільники, за браком грошей, повстримуються від закупна помічних погноїв.

В справі мита на довіз чилійської салітри. Союз рільничих організацій Польщі подав відповідним міністрам меморіял, в котрому визнає, »що довозові мита на чилійську салітру є зі становища інтересів рільництва шкідливі« і домагається, щоб з огляду на наведені в меморіялі мотиви не запроваджувати довозового мита за чилійську салітру.

І Схід не купує!.. Схід і тільки Схід, далекий а особливо близький був ринком збуту для польських макуфактурних виробів. І хоч в дуже обмежених розмірах, а радше потенціяльно він є ним і тепер, одначе, як довідуємося, вивіз вовняних товарів на схід значно змалів в останньому часі. Це відноситься особливо до вивозових контингентів тих товарів, що йшли до Китаю й до Персії. Таке явище — помічене вже від кількох місяців — означає для польського мануфактурного промислу поважну загрозу, віддаляючи в глибоку перспективу надії на краще майбутнє.

Результати »стандаризації« яєць. В свій час, пишучи з нагоди появи урядового проєкту »стандаризації« вивозових яєць, наш часопис заняв скептичне становище, не покладаючи великих надій на відповідний закон і розпорядок уряду.

Тепер по році чинности цього роспорядку маємо вдоволення почути, підтверджуючу наш погляд опінію Зїзду Ради Союзів яйчарських експортерів, котра відбула своє засідання дня 17. листопада б. р. Зїзд Ради ствердив, що сітуація польських експортерів в минулому році була дуже тяжка. Стандаризація спричинила тільки збільшення коштів торгівлі, а урядові чинники зі свого боку обіцяних пільг не додержали. Наслідком митної війни з Німцями експорт з Польщі примушений був з великими зусиллями шукати нових ринків збуту, а несприятлива констеляція цін на зовнішніх ринках принесла екпортерам великі страти. Сконстантовано далі, що закон про стандаризацію зовсім не причинився до піднесення якости продукції, бо, як виявилося, кожна збірниця виказувала велику ріжнородність сортів яєць.

Експорт яєць з Польщі виносив до кінця версеня б. р. більше як 6.000 ваґонів.

Картель під видом кооперативи. Відома річ, що кооперативною формою нераз користуються капіталістичні чинники, з ріжних причин, головно ж податкових. Останній такий випадок нотує преса з Познання: це є обєднання 38 електротехнічних підприємств Познаньщини для ведення спільного підприємства під назвою »Kooperacja Elektrotechniczna«.

В Польщі натворилося вже доволі богато псевдокооператив, з суто капіталістичними цілями і методами роботи, так що треба дуже уважно ставитися до кожної »кооперативної« фірми, не знаючи, що за нею криється. Прим. у Львові є чимало приватних банків під фірмою кооператив (»spółdzielnia z ogr. odpow.«), які займаються звичайною спекуляцією і лихварством, підманюючи кооперативною фірмою непоінформованих людей.

Тарнівська (мосціцка) фабрика азотових сполучень (угноєнь), що була в будові від кількох літ, закінчена і приступила до праці. Це є великі промислові заводи на терені 600 гектарів, у злиття річки Дунайця й Білої. Самі будинки заняли 100 гектарів площі; останніх 500 гект має́ться ужити як ріллю. Біля будови працювало 5 тисяч робітників. Нормально у фабриці буде працювати 1000 робітників. Два величезні, найвищі у Польщі комини, мають по 120 м. висоти. Вже урухомлено електровню, в силі 25 тис. кільоватів; вона буде давати ел. енерґію також для міста Тарнова. Будова коштувала 100 міліонів зл. державного гроша. Коштом податників цілої Польщі отримала корінна Польща величезне промислове підприємство.

Нову нафтову шахту доверчено в Мразниці біля Борислава, яку названо »Міністр Квятковський«. Відкриття відбулося 19 жовтня 1929 р. Власником шахти є пол. акц. спілка »Піонер«. Відкриття цієї шахти є початком нової вертничої програми, яка передбачає відкриття на тутешнім терені ще трох шахт.

Радянські сірники проти німецьких, в тім числі й кооперативних сірників. Російські промислові круги підняли думпінґову боротьбу за здобуття німецького ринку сірників. Вони викинули на німецький ринок сірники по ціні значно нищій від цін картелю німецьких фабрик і заключили навіть довші шлюси на доставу цього товару. Все булоб в порядку, якби не ця обставина, що німецька гуртівня споживчих кооперат. (у Гамбурзі) посідає також фабрику сірників і тепер примушена боротися з радянськими дешевшими сірниками. Дешевість радянських сірників є наслідком передовсім дешевого сирівця (Росія має величезні простори осикових лісів в державнім управлінні), але разом з тим і свідомої думпінґової політики рад. експортових установ, які за всяку ціну

хочуть здобути експортові ринки для свойого дерева і фабрикату. На поміч цій торговельній політиці йде жива рекляма, оплачувана в пресі, де нім. робітникам захвалюється російські вироби, як »продукти соціялізованої промисловости«, очевидно на шкоду німецької кооперативної фабрики сірників. Німецький робітник (в данім разі робітник гамбурської фабрики) має вищі життєві потреби, чим російський, отже не дивниця, що ціла конкуренційна боротьба бє по тім робітництві і по нім. споживжій кооперації.

Коли-б тут росходилося про господарський інтерес російського робітника, то справа не булаб така болюча. Але хто знає історію російської (радянської) експортової політики, тому не є тайною, що дешевий експорт (давніше збіжа, тепер дерева і нафти) діється власне коштом високих, надмірно вишрубованих цін у себе в краю, а ціла його ціль, це: здобути за експортований товар закордонну тверду валюту; »буржуазна« валюта необхідна рад. владі для закріплення курсу червінця.

Так платять широкі маси населення за роскіш удержання політичного престіжа і ладу, а дістається при тім і робітникам кооперативних фабрик у капіталістичних країнах.

Будування фабрики штучного шовку в Київі. Затверджено положення про будівництво фабрики штучного шовку в Київі. Управа будівництва, що має назву „Київ—Волокнобуд" уклала з державною конторою проєктування фабрик штучного волокна в Москві угоду на складення проєкту нової фабрики разом з допоможними спорудженнями — водогоном, парової станції, транспорту й лябораторій.

За угодою, проєкт має бути складений відповідно останнім досягненням техніки. До участи в проєктуванні притягаються закордонні фахівці. «Київ —Волокнобуд« асигнує 65.000 карб. для підготування радянських фахівців, а в Київі утворюють дослідну лябораторію штучного волокна. Нова фабрика з усіма допомічними спорудженнями коштуватиме 15 міл. карб. Будівництво розпочнуть протягом 1929—30 операційного року й закінчать до 1-го квітня 1932 р.

Нове лікарняне будівництво. Колегія Наркомздоровля затвердила плян бурівництва лікарняних установ наступного року. На нове будівництво 1930 р. асигнуються близько 15,000.000 карб. На ці кошти передбачається почати будувати на Україні пять нових поліклінік, 11 лікарень на 3.990 ліжок, 3 будинки саносвіти, інститут патольогії, гігієни праці та дезинфекційну станцію (в Харкові). Крім цього, закінчать будувати поліклініку, 5 стаціонарів на 265 ліжок, будинок саносвіти і рентґен —інститут, що їх почали будувати раніше. Потім далі будуватимуть інститут патольогії і гігієни праці в Харкові та лікарню на 330 ліжок у Сталіному.

Багато нових лікарняних установ будуватимуть у Донбасі. З усього числа лікарняних установ, що їх розпічнуть будувати наступного року, на Донбас припадає 4 поліклініки, 7 лікарень 2 будинки саносвіти й інститут патольогії і гігієни праці. В Харкові почнуть будувати велику лікарню на 1.500 ліжок.

Основний капітал міжнароднього репераційного банку, осідок якого ще не усталено, організаційна конференція усталила у висоті 100 міл. долярів. Тепер відбувається дискусія над способом реалізації цього капіталу.

Дисконтові стопи поодиноких держав по узгляднені останніх змін є такі: Анґлія—6½%, Австрія—8½%, Бельгія—4%, Болгарія—10%, Чехословаччина 5%, Данія—5½%, Естонія—7½%, Фінляндія—7%, Франція—3½%, Ґданськ—7%, Греція—9%, Іспанія—5½%, Голяндія—5½, Італія—5%, Японія—5½%, Латвія—6%, Литва—6%, Німеччина—7½%, Норвеґія—6½%, Польща—9%, Португалія—8%, Румунія — 9½%, Сполучені Держави П. А.—6%, Швайцарія—3½%, Швеція—5½%, Туреччина—4%; Угорщина—8%, СССР.—8%.

Впровадження девізово - золотої валюти в Чехословаччині. Стала комісія Чехо-словацького парляменту (діюча на правах парляменту) ухвалила дня 7. XI 1929 р. новий закон про урегулювання монетарних відносин. По думці цього закону монетна одиниця ЧСР. — чехословацька корона — є рівна 44·58 мілігр. чистого золота. Найменшою золотою монетою буде гривня в 100 кч. Емісійний банк, котрого акційний капітал перевалютовано з 12 міл. дол. на 405 міліонів кор. чеських, буде обовязаний утримувати найменше 25% покриття

банкнотів і депозитів до кінця 1929 р. Це покриття, зростаючи що року має досягти в 1935 р. 35% при чому принаймні покриття мусить утримуватися в золоті.

Фузія банків в Німеччині й Австрії. На засіданні 29. жовтня б. р. два великих німецьких банки Deutsche Bank i Disconto-Gesellschaft постановили перевести між собою фузію, яка була задуммана ще перед двома роками. Спільний капітал цих банків виносить 275 міл. марок, а резервовий 15 міл. марок. Фузія цих банків наступила на засадах рівности; ціллю було усунення конкуренції. — Другий подібний факт — це фузія двох австрійських банків — Bodenkreditanstalt і Kreditanstalt. Тут прийшло до злиття в наслідку краху першого з них і на умовах дуже невигідних для нього. Kreditanstalt просто перебрав всі інтереси і капітали Bodenanstalt-у до себе, а цей останній ліквідувався, — з тої причини, що увязавши капітали в цілий ряд нерентовних підприємств, він не міг провадити інтересів.

Европейська продукція цукру. Міжнароднє обєднання статистик цукроварства улаштувало в днях 6—16 жовтня б. р. анкету. котра дала такі висліди: відповідей — 613; чинних в 1929/30.рік цукроварень — 614, в 1928/29 р. — 643, перерібка буряків (в 20-тонових тонах) в 1929/30 р. — 32,200.644, в 1928/29 — 3,047.917; рівняючи до минулого року, наступив в цілій Европі загальний спад виробу цукру на 25%. Що до Польщі то відповідні цифри в тому ж наступстві будуть такі: 70, 71; 4,754.000; 4,309.272. Зріст продукції в Польщі виносить 10·51%, але споживання цукру, як про це ми вже писали, є мінімальне з огляду на ціни, вищі на внутрішньому польському ринкові від закордонних.

Америка проти Европи. В Сенаті Сполучених Держав П. А. розглядається власне новий законопроєкт про ввозові мита. Колиб цей законопроєкт був введений в життя в такій формі, в якій його предложив уряд С. Д., тоді це означалоб цілковите унеможливлення ввозу товарів з Европи до Америки, просто кажучи — безпощадну господарську війну. Отже як бачимо, Америка вступає вже цілим фронтом в нову фазу економічної політики, так знецюваних англосаксонським світом охоронних мит. Після відомих утруднень для припливу до С. Держав нових еміґрантів, себто імпорту людей з Европи, приходить черга на припинення імпорту товарів, себто праці людських рук. Европейські держави, всі задовжені по уха якраз в Америці, тим способом втратилиб одиноку можливість добувати в більших митах американську валюту, яка їм так необхідна, хочби для сплачування довгів Америці. Зрозуміле отже, що 48 держав зложило свої протести проти нового законопроєкту у Вашинґтонському уряді.

У Канаді цього року малі врожаї. В Сполучених Державах Америки врожаї кращі. Як подає укр. фермерський часопис »Західні Вісти« (Альберта, редактор В. Ю. Кісілевської), статистичний відділ канадійського пшеничного пулу (пшеничні пули в Канаді це кооперативні обєднання для збуту, вони удержують спільні зсипи [елеватори] на збіжжа, яких є тепер в межах самої Альберти [частина Канади] 438). Обчислив, що урожай пшениці 1929 р. буде виносити приблизно 272 міл. бушлів, тоді як минулого року збір виносив 525 міл. бушлів. Альберта зібрала минулого року 162 міл. бушлів а цього року тільки 84 міліонів, отже ледви половина минулорічного. Цю величезну шкоду в урожаях приписують комахам - шкідникам, головно муравлям, які цього року особливо розмножилися.

В Спол. Державах був цього року пересічний урожай, який видав коло 774 міл. бушлів пшениці. Минулого року він дав 902 міл. бушлів. (1 бушель — 36·35 літра).

Плян Макдональда на зменшення безробіття передбачає: піднесення границі шкільного віку з 14 на 15 рік життя, що зменшить річний наплив на 40.000 люда; спенсіонування всіх робітників по над 60 років (в Англії є обезпечення на старість), що усуне з ринку 350.000 людей. Решту безробітних мають поглинути публичні роботи (дороги, мости, зелізниці) та пляново організувана еміграція.

Серед книг.

М. Росткович, Пощо основуємо кооперативи?. Памятка з кооп. свята в Станиславові 6-го жовтня 1929 р. Станиславів 1929, накл. і друком повіт. союзу кооп-в. Відбитка з »Вістника ИСК« наклад. 5.000 прим. Стор. 24.

Ця прекрасна пропаґандистична брошурка, легко написана, зі знанням психольоґії маси; вона обговорює основні завдання кооперації взагалі, а відтак спеціяльно суть і методи споживчої кооперації, з особливим натиском на поборювання боргової системи Повітовий союз кооп-в у Станиславові, який вже самим видаванням свого »Вістника« друком дає доказ розуміння ваги кооп. освідомлення, зробив гарне діло перевиданням брошурки гром. М. Ростковича, а кооперованій масі Станиславівщини залишив з цьогорічного свята дійсно симпатичну »памятку«.

Зі змісту самої брошурки заслуговує на увагу саме окреслення суті і мети кооперації, приведене з початку брошурки:

»Під кооперативою розуміється і муситься розуміти обєднання людий в гурт до спільної якоїсь справи до спільної праці для добра загалу членів, а тимсамим і свого народу. Кооп-ва є таке господарське підприємство, в якому не за те дбають, щоб великий зиск був, а за те, щоби співділанням членів збільшити прибутки в їхньому господарстві, або зменшити видатки, щоби збільшити народнє майно, народній добробут. Кооперація стремить отже до цього, щоби знищити, усунути визиск одних одними, усунути посередників між продуцентом а споживачем, знищити ненависть і ворожнечу між людьми. Кооперація стремить до того, щоби із людини-звіря, а таких людей зараз богато, зробити правдивих людей, в яких замість ненависти, охоти до визиску, пониження, зацарила би братня любов, рівність і братерство«.

Очевидно, це не є повна дефініція кооперація, це популярне вияснення її мети. Але воно цікаве тим, що правильно підхоплює ширші, загально-громадські, національні і етичні змагання кооперації, про що на жаль часто забувається.

Польща задовжується на рахунок будучих поколінь. В цікавій брошурі п. з. »Koncentracja produkcji«, якої автором є Jan Zieleniewski*) (власник відомих металюрґічних заводів у Кракові?) находимо дуже бистрі помічення на актуальні економічні теми. Автор, доволі глибоко вдивлений в господарське життя, приходить до висновку, що Польща, імпортуючи в останніх роках із закордону значно більше, як експортуючи (в останніх двох місяцях, як відомо, торговельний білянс Польщі покращав, та на це є теж свої, не дуже веселі причини) — фактично чим раз далі задовжується в загрaниці, приймаючи великі тягарі на плечі як тепер живучого, так і дальших поколінь. Ось власні слова автора:

»...Пасивність торговельного білянсу не значить ніщо иншого, як тільки недобір нашої продукції. Означає необхідність доповнення нашого виробництва чужим виробництвом. А факт, що ця пасивність не йде в парі з убутком девіз, це непохибна вказівка, що доповнення недобору відбувається на кредит. Отже надвишка привозу над вивозом не є — частинно принаймні — нічим иншим, як формою, під якою заграничний капітал припливає до нашого господарського организму. Я в тім бачу доказ, що ми дійсно працюємо чужими, позиченими засобами.

Робимо правильно. Инакше нам годі поступати. Мусимо тягар відбудови господарства частинно перекинути на плечі поколінь, які по нас прийдуть і які нарівні з нами будуть користати з цієї віднови. Одначе нам не вільно забувати, що довги треба буде колись сплачувати, що треба буде з часом повернути й відсоток, що отже ми мусимо чужими грішми вигосподарити не тільки дохід, який покриє щоденне споживання, не тільки біжучі відсотки, але ще й стільки, щоби ми з бігом часу ставали власниками тих засобів, які ми тимчасом одержали для вжитку, як позичку. Не вільно нам забувати про те, що, якщо наступні покоління ми обкладаємо тягарем сплачування наших довгів, то тим самим беремо на себе обовязок уможливити їм це...« Далі автор говорить ширше про необхідність раціоналізації господарювання і збільшування доходности підприємств.

*) Брошура видана накладом Економічного Товариства у Кракові, т. XXXIV. видавництв Краків, 1929.

З преси.

Німецький кооп. журнал про М. І. Туган Барановського. »Viertel-jahresschrift für genossenschaftwesen« Nr. 3. з жовтня 1929 року приносить початок більшої студії Dr. A. Gerschenkron-a (Відень) про кооп. теорію нашого славетнього земляка проф. М. І. Туган Барановського (і очевидно, автор зве його »відомим російським ученим«). В частині, що надрукована в 3. Ч. подають загальні біоґрафічні дані та інформація про заслуги М. І. Т-Б.-го на полі економічної науки. Далі виложено погляди пок. ученого на економічну і соціяльну природу кооперативи, на характер зиску в кооперації і подано його клясифікацію кооператив.

При цій нагоді довідуємося, що навіть такий визначний теоретик кооперації, як проф. Ґрюнфельд (Halle) досі дуже мало знав про праці М.І.Т.Б. з области кооперації! Це показує, як мало захід цікавиться тим, що думає і робить схід.

»Сполем!« про наші кооперативні часописи. В ч. 22 за б. р редакція »Сполему« помістила статтю К. Гаубольда: »Кооперативна преса в Польщі в році 1929.,« котрий так висловлюється про наші періодичні видання:

»Jeżeli chodzi o podział pod względem narodowościowym, to najpoważniej przedstawia się presa ukraińska (5 pism), wydawana przez Związki Rewizyjne. Pisma Rewizyjnego Sojuza Ukr. Kooperatyw (3 Centralne i 1 lokalne). Są ściśle podzielone pod względem treści (popularno-praktyczne, naukowe i fachowe-mleczarskie) «

До цього зауважимо зі свого боку, що дальшим етапом в цьому напрямі має бути розділення за взором західно європ. часописів нашого ГКЧ. на два: популярно-пропаґаційне і суто практичне видання.

Б. Гаубольд зібрав з власної ініціятиви дані про цілу кооперативну пресу, що виходила в Польщі в 1929 році. Він займається розробленням цих матеріялів. Реальним покищо результатом його праці є згадана вище статтятя, до котрої додана табеля, що зображує стан кооперативної преси в Польщі в 1929 р. З неї бачимо, що в Польщі виходить 28 кооп. органів, видаваних 19 кооп. організаціями, з того в польській мові виходить 18 часописів, в українській 5, в жидівській 3 і в німецькій 2 часописи. Висота накладу цих часописів вагається між 300 і 15.000 екземплярів. Цікаво одмітити, що єдиний науковий Журнал у Поляків »Biuletyny Spółdz. Instytutu naukowego« виходить в накладі 500 примірників.

Фінансова організація Українців в Америці. На сторінках амер. Свободи помістив був свого часу д-р Галан статтю, в якій обмірковує питання централізації фінансових сил америк. Українців, видвигаючи проєкт перебрання в українські руки якогось більшого американського банку Автор думає що тим способом можнаб теж, через такий банк, навязати фінансові звязки зі старим краєм — Статтю цю передрукувало »Діло« і вона викликала малий обмін думок (інж. Колтунюк, К. Лисюк). З усіх голосів, які в цій справі, найбільше реальним нам здається погляд п. Лисюка, американського Українця, який не бачить можливим створити вже тетер в Спол. Шт. український банк тим способом, який пропонує д-р Галан, себто відразу на велику скалю. п. Лисюк радить розбудовувати малі фінансові інституції, зате з масовим членством, а колись на цій базі зможуть вирости і більші українські установи. Таким чином думка п Лисюка наближується до ідеї кооперації (добро не нечислених і то вже заможних одиниць, тільки широкого загалу). Ми досі здержувалися від вислову своєї думки в справі, порушеній першим внескодавцем, знаючи про деяке упередження у американців до ідеї кооперації, очевидно зі шкодою для них самих. Та коли вже самий Американець видвигає цього рода думки, то це нас пересвідчує, що і в Америці вже назріває час, коли необхідно гучніше проголосити кооперативні кличі. Тим більше слід це зробити, що останні роки принесли вже значне оживлення кооп. руху в Америці — на жаль з малою участю Українців. Кредитова і споживча кооперація в Спол. Державах, буйний розцвіт сільсько-господарської кооперації в Канаді). Ми хочемо надіятися, що для кооперативної роботи серед української Америки найдеться неменше податний ґрунт, як в старім краю, та що крім приватних »бизнесменів« там появляться ще й реоганізатори суспільно-національної економіки — кооператори.

Піднесення тваринної продукції є темою розважань інж. д-р М. Холевчука (на сторінках »Діла« Ч 235—7.)

Автор звертає увагу на вагу розбудову товариств контролі молочности, очевидно, що не маючи фахових контрольорів, годі приступати до засновування таких товариств. Колиб у нас малося контролювати такий відсоток корів, як прим. є у Німеччині, то є 10°/₀, то булоби в контролі біля 150.000 корів. Рахуючи по 300 коров на одного контрольора, потрібно булоб у нас 500 фахівців; для їх вишколення требаби відбути 10 курсів (по 50 курсантів кожний). »Сіль. Господар« відбув вже один такий курс в р. 1928, а тепер власне, від 18.XI. цо 24 XII. влаштовує другий такий курс у своїй школі в Коршеві. Першенство до приняття мають ті особи, які по закінченні курсу бажають піти на молочарський курс »Маслосоюза«. Курсанти платять за курс 30 зол., а за прохарчування 100 зол., мешкання даром. По селах є досить студентів, що з ріжних причин не можуть далі продовжувати своїх студій; покінчення такого практичного курсу зробить їх спосібними до організаційної праці.

Далі автор обговорює пекучу справу обезпечення худоби. Особливо з огляду на можливість заведення примусового обезпечення (ухвалами повітових соймиків), яке для нас рівналобся новому оподаткованню, без реальних користий, слід творити на місцях сум існуючих кооперативних або господарських організаціях секції добровільного обезпечення худоби.

З побуту канадійських братів.

Серпневий гарно-погідливий день. Сонце пече як вогнем. Жовто-синяві цьвітки склонили свої задумані голови, нетерпеливо очікують вечірної роси. Погода прекрасна. Пташки співаючи перелітають з дерева на дерево, мовби раділи літньо-природньою красою. Краса, чудова, краса! А колиб ще весною закувала зазуля »ку-ку«. а соловейко защебетав »втік-втік«, то здається, що це бувби для мене неоцінений скарб краси. На тлі зеленого як рута ліса, простягнулися жовті лани хвилястої пшениці. Пшениця як море. Легесенький вітрець дихає поважно своїм подувом, колише пшеницею як мати дитину. Пшениця жовта, а небо синє — це прапор нашої України — думаю собі. Так, це прапор, він мені й тут, в Канаді, нагадує українські степи, гори, ліси, змагання українських борців за Волю і Свободу, кров, інвалідів, сироти, могили — всьо нагадує. Тільки мусиш знати, що це не Україна, а нова Вітчина, Канада, шепочу сам до себе. Так, це Канада. Це край, свободи слова і волі. Це край, який витає всіх однаково. Тут не так як в Польщі, в Румунії або большевії. Тут красше жиється і безпечнійше.

Жнива. Хтож не любить жнив,? Всі люблять, бо це найголовніший чинник людської праці. Всьо в русі. Задзвеніли жниварки мов скорострілли на війні. Чак-чак-чак і вилетить вязаний сніп. Цивілізація. В Старому Краю бідний селянин тягне косою аж крижі тріскають. А тут в Канаді не так. Фармер в великому, крисатому капелюсі сидить вигідно на погинаючомуся кріслі косарки, вона посувається наперед, а за собою лишає рядками снопи. В Старому Краю люди молотять ціпами, а тут машина за тиждень все перемолотила. Там селянин мучиться коло півкланя годинами, а тут за пару хвилин стоїть півкланя. Шоби притягнути з поля пару сніпків пшениці чи ячменю, запрягає себе наш селянин разом із сухореброю конякою і тягне, що йому аж в очах жовкне, а тут, коні здорові, як змиї, на один »герлик« ладує сотки снопів, і фармер не тягне, тільки коні самі відповідають за свою роботу. В Старому Краю нещасна мати бере синка чи доньку на панський лан. збудує на них зі снопів хатку... а сама тяжко жне серпом за 12-ий сніп панови пшеницю. Панські посіпаки звихаються, називають її всіляко, а вона тільки розігне свою спину, обітре з чола літ, та проклинає недолю тяжко оплаканих старокрайових жнив.

Молодіж тут весела. Йдучи з поля співає аж гомін гуде. А там замучена, пригноблена, йде з поля як німа. Коли я приглянувся до канадійських жнив, то побачив, що тутешні жнива далеко красше відбуваються чим в Старому Краю. Цікаво знати, коли така цивілізація вродиться і в Старому Краю?

....

Вечеріло. На землю падав ніжний, вечірний сумерек. Все приготовлялося до відпочинку. Десь з далека долітав спів »Ой не гаразд, Запорожці«... Чарівні слова цеї пісні, повні зневіри і розпуки гостро били в моє серце і будили спогади про минуче. Хоч я далеко був від співаків, а пісня рівнож доходила до мене та картала душу:

»...Степ широкий, край веселий Тай занапастили«...

Зазоріло. Всі когути збили крильми та закричали хором: »Ку-ку-рі-ку!« Це виглядало що й вони розуміють значіння жнив та будять фармерів до праці. Сонце вмилося росою, чим раз висше підносилося до гори, з висока споглядало на пшеницю та цілувало її як мати дитину. Загавкали собаки, відправили коров на пасовиско, а звідтам вертали охочі та ластилися коло фармарів, які відходили до праці. О, веселі канадійські жнива!

Всячина.

Німецькі кооперативні молочарні на Моравії приняли за 1928 рік разом 52,812.380 літрів молока, а кооперативні молокозбірні 15,812.380 літрів. В порівнанню з роком 1927 збільшилось на 7 міліонів літрів.

В Мадярщині з кінцем минулого року було 650 молочарських кооперативів, 1.400 молокозбірень та 26 збірень окружно-центральних. Крім того, в цій країні існують 20 акційних компаній для молочарської промисловости, між ними Будапештська Центральна Молочарня з денним прийомом молока 200.000 літрів.

Перша українська енцикльопедія.

Кооператива »Рідна Школа«, у Львові приступає з початком 1930 р. до видання »Української Загальної Енцикльопедії«.

Начальну редакцію обняв др. І. Раковський, при ласкавому співуділі наших найвизначніших вчених як, члени Всеукраїнської Академії Наук: К. Студинський, В. Щурат, Ф. Колесса, М. Возьняк; професори університів: Б. Лепкий, О. Балей, В. Кубійович, М. Чайківський; члени Українського Наукового Інституту в Берліні: З. Кузеля, Ів. Мірчук; члени Науковго Т-ва ім. Шевченка: В. Дорошенко, Ів. Крипякевич, Р. Цегельський, С. Людкевич, В. Старосольський, М. Панчишин, Юр. Полянський; економісти: дир. Ю. Павликовський, др. К. Коберський; письменники: ред. А. Крушельницький, ред. Ф. Федорців, др. М. Рудницький, ред. М. Голубець та багато инших знавців поодиноких галузий наук.

Згадана Енцикльопедія обнимати буде приблизно 2000 сторін друку, з доданням біля 70 таблиць, з того більш як 20 барвних, крім того до 20 ґеоґрафічних карт і над 5000 чорних образків, пояснюючих зміст.

Отся перша українська Книга Знання всецілого буде обнимати всі галузи людського знання, а перш за все всі головні відомости про минуле й сучасне нашого Українського Народу та про його матеріяльну й духову культуру і тому вона повинна стати необхідною підручною книгою кожного письменного Українця. Задля того вона й буде написана так загально доступно, що буде зрозуміла кожній грамотній людині.

Щоби уможливити набуття тієї Книги Знання найширшим кругам нашої суспільности, вона виходити-ме місячними зшитками, по 4 аркуші друку так, що в цілости буде біля 25 таких випустків. Для передплатників буде ціна знижена, а саме: в краю, в передплаті ціна одного зшитка виноситиме 80 ам. центів, т. є 7·20 зл. вже з почтовою пересилкою.

Зголошення на передплату приймають на разі: кооператива »Рідна Школа«, Львів, ринок ч. 10, і »Покутський Союз«, Коломия, Народний Дім. З огляду на те, що всі вплати й виплати док нуються через »Покутський Союз«, всі грошеві посилки треба посилати тільки виключно на адресу: Кредитова Кооператива »Покутський Союз« Коломиї, Народний Дім, із приміткою: »На Книгу Знання«.

Видає: Ревізійний Союз Українських Кооператив. За редакцію відповідає: Іван Филиповач.

Друкарня ОО. Василіян у Жовкві